

pentagram

Lectorium Rosicrucianum

‘Geef, en u zal gegeven worden.’

In deze uitspraak herkennen de rozenkruisers zichzelf. Zij ervaren dit gevleugeld woord van Christus als een uitnodiging van het groeiende rijk van de ziel ín de mens.

In het beantwoorden van die uitnodiging ligt het ware geluk besloten.

Wie de kwintessens van het mens-zijn bereikt, weet van zijn oorsprong, doorleeft de materie en vindt zijn ware plaats en bestemming, als individu, én als levende exponent van de mensheid. Hij wordt de dienaar die het huis toebereidt voor de ander, en spreidt daarin het Licht voor allen die het huis naderen, in eenheid – vrijheid – liefde.

Dat is de receptuur, de formule waarmee de rozenkruisers door de eeuwen heen het medicijn van de gnostieke vrijmaking samenstellen.

Dit medicijn – dit universele geneesmiddel – is op drievoudig magische wijze werkzaam. Het is de uiterlijke vorm waarin de broederschap zich kenbaar maakt, het is haar levende innerlijke bezieling en het wordt ervaren en ondergaan in haar geestelijke openbaringen.

Het gebouw van de toekomst
Innerlijke klimaatverandering
Het visioen van de schepping
bij Valentinus
Een zuiver hart
Leven of geleefd worden
God en DNA

pentagram

Overall dringt het besef door dat er – vooral in de mens – iets moet veranderen. Het is de boodschap die de stichters van het Lectorium Rosicrucianum hun hele leven hebben uitgedragen; het is ook voortreffelijk geïllustreerd in het artikel van Annick de Witt over 'Innerlijke Klimaatverandering', dat we in dit nummer van Pentagram mogen herpubliceren.

Het is absoluut mogelijk de aloude gnostieke boodschap van de twee natuurorden, de aardse en de goddelijke werkelijkheid, op een voor onze tijd verantwoorde wijze over het voetlicht te brengen. In de bijdrage 'Het spirituele gebouw van de toekomst' is een antwoord geformuleerd, hoe wij als moderne geestesschool aan deze innerlijke verandering structuur proberen te geven.

jaargang 29 nummer 6 2007

inhoud

- het spirituele gebouw van de toekomst **2**
algemeen leerlingenconvent 2007
het is tijd voor een innerlijke
klimaatverandering **8**
annick de witt
- het leven van valentinus **15**
de scheppingsmythe van valentinus **18**
het zuivere hart 21
het pleroma volgens valentinus 25
- leven of geleefd worden **26**
god en dna – god in dna? **30**
de schepping van de sophia **38**

Omslag:

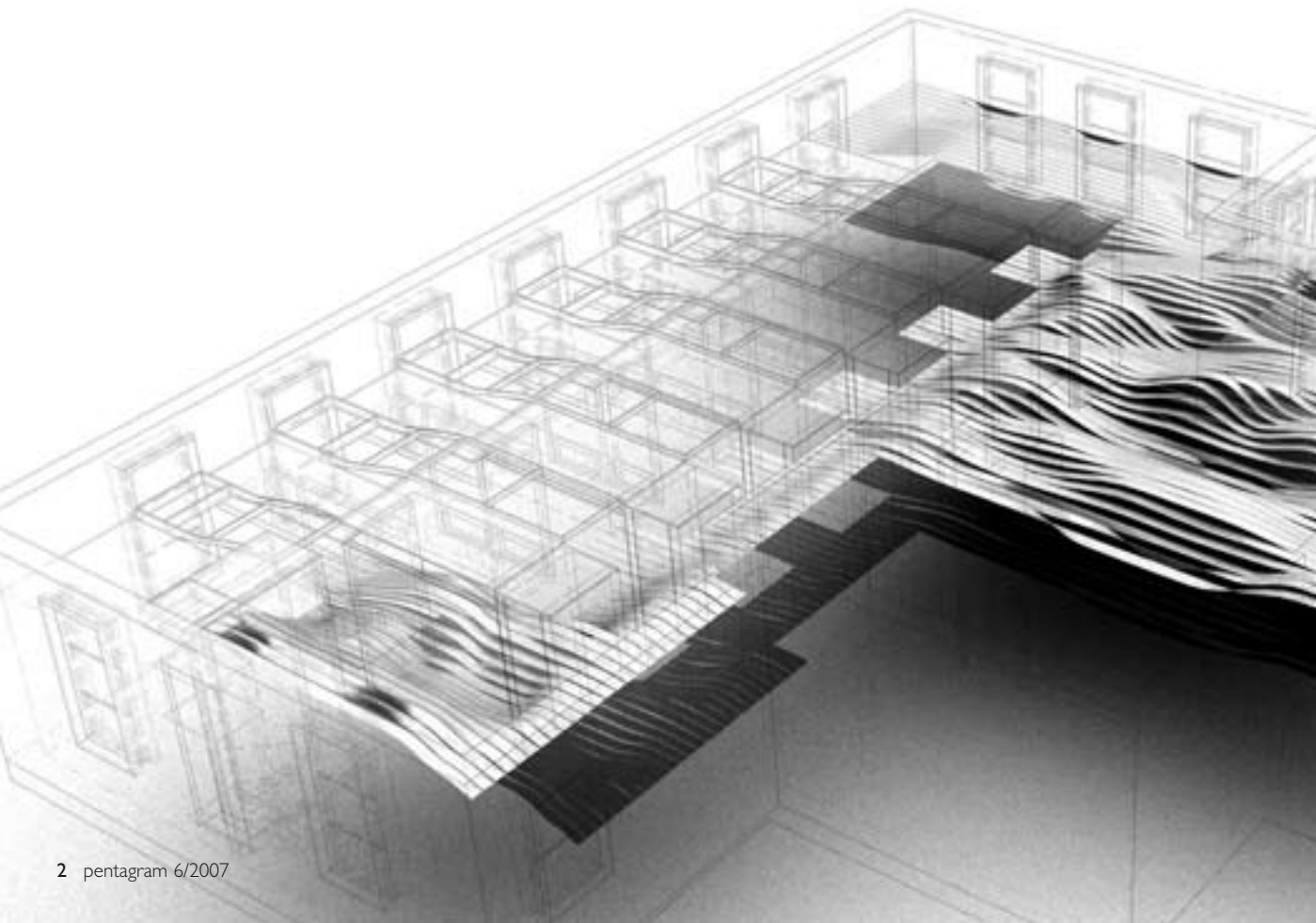
'Goddelijke kracht' wordt in het oude Egypte vaak weergegeven in de vorm van een edel dier, dat de Godszoon (farao) beschermt. Bekend is Horus die de farao beschermend omhult. Deze leeuw uit het koningsgraf van Ramses VI is de 'beschermer (of bewaker) van de horizon', die erover waakt dat de (spirituele) zon ongehinderd boven de horizon kan verschijnen

het spirituele gebouw

*gehouden als algemeen leerlingenconvent
Gent, 1 september 2007; Renova, 2 september 2007*

Binnen alle geledingen van het werk in een gnostieke geesteschool komt in regelmatige wisselwerking een vurige driehoek tot uiting. Deze driehoek kent als zijden: de eenheid binnen het levende lichaam, de vrijheid van een levende opgang tot de bron van licht en kracht en de stralende liefde die werkzaam is tot in alle delen van het wereldwerk.

Een hiermee overeenkomende driehoek zien wij ook in het axioma: kennis, liefde, daad; op de gedenksteen in de rozentuin van Noverosa gegraveerd als 'de drie verheven attributen van de Christus'. Kennis: het bewaren van eenvoud en lichtheid in het werk; liefde: het bewijs van de innerlijke balans in stilte – rust – beweging; daad: de toets op het juiste moment binnen beweging en actie.

van de toekomst

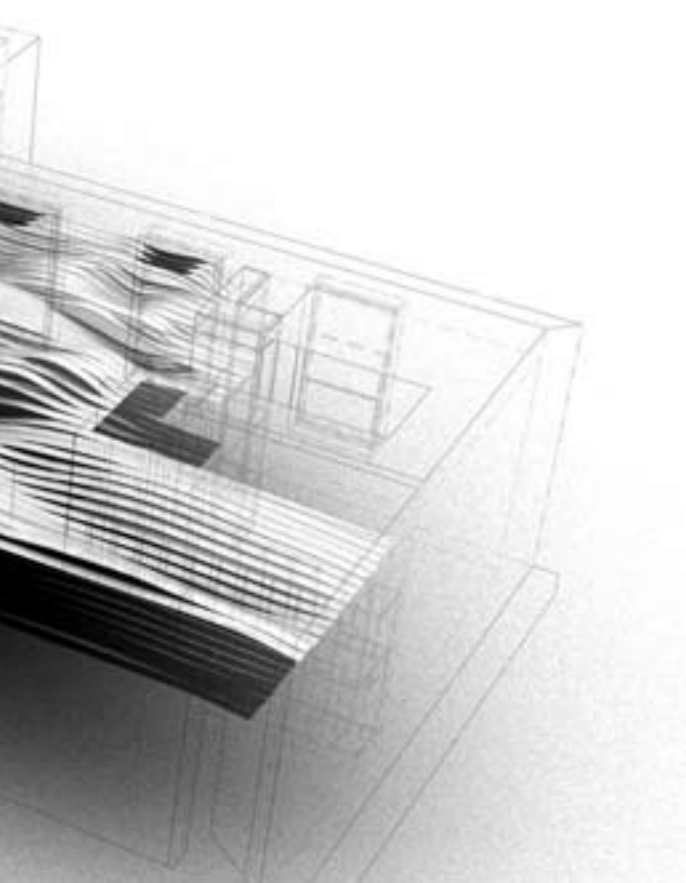
De naar boven gerichte driehoek eenheid, vrijheid, liefde en de naar beneden gerichte driehoek kennis, liefde, daad symboliseren de vurige essentie, als een vulkanische energie vanuit de centrale bron van het krachtveld. Deze vurige potentie manifesteert zich van binnen naar buiten, van buiten naar binnen, van boven naar beneden, van beneden naar boven, als een dubbel brandpunt.

Het is het vanuit het innerlijke zelf naar buiten kijken, vanuit de waarneming naar het waargenomen. Het is het vermogen de ander waar te nemen zoals hij van binnen is, dus als de innerlijke mens. Het is leren waarnemen van de zoeker. De zoeker die van ons verwacht dat wij hem of haar herkennen.

Het is het leren inzien en begrijpen, dat de jeugd in onze tijd anders leeft en zoekt. Het is de zichtbare groei van de jonge volwassene, die een begin maakt met het vermogen tot onderscheiding. Het is de zichtbare groei van de oudere mens, die leeft in de werkelijkheid van het voorbijgaande, het veranderende, het blijvende, en de diepe ervaring die hij achter zich heeft.

Het is de thuiskomst van de senioren in het veld dat door de broederschap des levens in stand wordt gehouden, waarin heden, verleden en toekomst versmelten in de kracht van de alomtegenwoordigheid. Dit vormt het gebouw waar de stralende zespuntige ster de leidster is, die de zoeker begeleidt op weg naar zijn plaats in het pentagram van vervulling. Het gebouw van de broederschap van het rozenkruis, in de wereld, maar niet van de wereld. Boven de wereld, maar gelijktijdig haar hart, haar centrum doordringend.

In die werkzaamheid staan wij vandaag, aan het begin van het nieuwe werkjaar. Opgeladen, geïnspireerd en vol goede moed, in door ons allen in vrije wil aanvaarde verantwoording voor een inspanning die van ons vraagt onze innerlijke schat toe te voegen aan dat onmetelijke kapitaal van Licht dat wereld en mensheid bevrijden kan van alle waan en misleiding.

In het spirituele gebouw van de toekomst is de stralende zespuntige ster de leidster

De geestesschool is een gemeenschap die door lering en onderricht een school van groei en ontwikkeling is, waar de leraar – het krachtveld – dienstbaar is aan de leerling. Een geestesschool waarin de betekenis van het deel uitmaken van een gemeenschap moet leiden tot de groei en de bloei van het bijzondere proces van zielengroei door zelfinwijding.

Een dynamische mensengroep die zich dagelijks naast de vele uiterlijke en innerlijke activiteiten voor het Lectorium Rosicrucianum richt op het wereldveld, waarin de wereldbroederschap haar markante wegbereiders voortbrengt.

De Aquariusopdracht die het moderne rozenkruis ons stelt, is vernieuwing en transfiguratie door de werkzaamheid van de bewuste geest-zielenmens. Als we deze opdracht aanvaarden, treden wij niet alleen op in naam van de broederschap, maar zijn wij tevens praktisch dienstbaar aan wereld en mensheid. Wij zijn dan waarachtige werelddienaars. Deze opdracht gaat ver boven ons huidige leerlingenschap uit.

Als geest-zielenmens dienen wij werkelijk het grote werk van de broederschap.

Want het kan niet gebeuren, dat wij staan blijven. Wie zijn ogen steeds op de ultieme hoogte van de heilige berg richt, is voortdurend in vernieuwing, ook als hij zelf tot vernieuwer geworden is. Zo worden wij eenmaal tot een goddelijk schepsel, dat eeuwigdurend uit de oerbron van de logos zelf scheidt, dat gelaafd wordt met het onuitputtelijke water des levens, de zee van de goddelijke volheid. Dan zijn wij werkelijk waterdragers, Aquariusmensen.

De tijd is nu aangebroken dat vele leerlingen deze

opdracht niet slechts theoretisch, maar ook in praktische zin gaan omzetten. Slechts op deze basis kunnen we de toekomstige ontwikkeling van het gnostieke werk op een nieuw niveau brengen, met wonderbaarlijke mogelijkheden voor de ontplooiing van binnen naar buiten. Wereld en mensheid bewegen naar een punt dat zich als nadir aandient. Op dit kruispunt van ondergang en opgang is juist deze ontplooiing van groot belang, omdat de uitstraling daarvan het wereldleed aanzienlijk kan verminderen.

De verdere innerlijke ontwikkeling van de geestesschool geschiedt op basis van het gereinigde lichaam en nieuwe zielenwerkzaamheid. Door dit nieuw verkregen bewustzijn, dat voortkomt uit de eeuwige en onveranderlijke gnostieke principes van eenheid, vrijheid en liefde, verbinden wij ons naar buiten met het wereldwerk, maar wel met de methoden en middelen van deze tijd.

Bij deze ontwikkelingen naar binnen en naar buiten zijn er geen bij voorbaat geconstrueerde strategieën. Het gaat om de vervulling van het plan van de logos, dat zich door de nieuwe ziel, door het nieuwe denkvermogen kan openbaren. Een plan dat door een groeiende kring van leerlingen intuïtief waargenomen kan worden en door inspiratie verwerkelijkt kan worden.

Dit manifesteert zich in toenemend bewustzijn en in een versterking van het elektromagnetische krachtveld van de school. Naar buiten toe begint zich een daarop afgestemd nieuw dynamisch openbaringsveld af te tekenen: een uiterlijk aspect van de school, een veld rond de school dat optimale aanknopingsmogelijkheden biedt voor de

vele zoekers in deze wereld. In de komende tijd zullen beide genoemde ontwikkelingen concreet worden in leer en leven, uitgaand van het hermetische oerprincipe: alles ontvangen, alles prijsgeven en daardoor alles vernieuwen in de kracht van de liefde. Dat is de roep van Aquarius, die in onze tijd een onomkeerbare verandering aankondigt, die zich tot nu toe uit in een alom gevoeld onbehagen. De mens als individu en de mensheid als geheel staan voor een volgende stap in het proces van bewustwording, en op wereldwijde schaal staat de vraag naar zingeving en betekenis steeds meer centraal.

In zijn film *An inconvenient truth*, 'een ongelegen waarheid' en vooral door zijn persoonlijke optreden op het wereldtoneel van de multimedia heeft Al Gore deze ontwikkeling verklaard als een onomkeerbare milieucrisis, die geen mens, geen wereldbevolking meer onberoerd laat. Zelf zegt hij daarover: "Hoe dieper ik zoek naar de wortels van onze globale milieucrisis, hoe meer ik ervan overtuigd raak, dat het een uiterlijke manifestatie van een innerlijke crisis is, die bij gebrek aan een beter woord spiritueel is."

In alle objectiviteit constateren we dat het beleven van deze crisis in een snel veranderende tijd voor de jeugd een andere is dan voor jongeren, en dat een grote kloof gaapt tussen de begrips- en verklaringswereld van jeugd en jonge mensen, en die van ouderen en senioren. Maar in alle vier de generaties komt de vraag naar voren wat, wie en hoe de ontbrekende en de verbindende schakel vormt tot vervulling van het menszijn, en hoe deze te vinden en toe te passen is. Alvorens daar in het kader van

de geestesschool op in te gaan, is het goed acht te slaan op steeds duidelijker binnen de samenleving afgegeven signalen. Een voorbeeld daarvan zien we in de rubriek *Opinie & Debat* van het *NRC Handelsblad* van 8 juli 2007. Daarin introduceert de onderzoekster Annick de Witt een nieuw paradigma, dat van 'innerlijke klimaatverandering'.

In haar artikel schrijft zij:

"In het beeld van de menselijke begripswereld loopt het begrip 'klimaatverandering' vast in de enge begrenzing van de beleving van de huidige samenleving. Maar wat werkelijk nodig is, is een innerlijke klimaatverandering, een transformatie van het collectieve bewustzijn. In het gangbare (en steeds vaker aangeklaagde) wetenschappelijke wereldbeeld heeft alleen dat wat empirisch waarneembaar en zintuigelijk tastbaar is, werkelijke geldigheid. Interne fenomenen worden gereduceerd tot hun externe equivalenten: bewustzijn wordt beschouwd als een bijproduct van de hersenen en de ervaring van de liefde wordt toegeschreven aan chemische processen.

Deze materialistische werkelijkheidsvisie geeft een diepgaand inzicht in de fysieke kant van de wereld, maar neigt er tegelijkertijd naar de wereld te devalueren tot een object, een consumptiegoed, een instrument. De natuur is niet alleen waardevrij, maar ook waardeloos. Zo kenmerkt dit wereldbeeld zich door een fundamentele scheiding tussen mens en natuur, geest en lichaam, subject en object."

Annick de Witt besluit haar betoog met een opmerkelijke conclusie: "Wereldbeelden zijn geneigd zich ongeremd tot in hun uiterste consequentie

De leeuw van Juda,
symbool voor
de geestelijke
Christuskracht,
bewaakt de nieuwe
constructie, het
geestelijke tehuis
sancti spiritus

te ontwikkelen. Het enige wat hen van koers doet veranderen is een wereldbeeld dat overtuigend superieur is. Een nieuw model dat wel antwoord heeft op de uitdagingen van de tijd en vergeleken waarmee het oude model achterhaald is. Een wereldbeeld moet dus eigenlijk ingehaald worden door het drama van zijn tijd. En in zekere zin is dit proces wat er nu aan het gebeuren is.”

Daarmee staan wij midden in de actualiteit van onze individuele en collectieve opdracht. Op het kruispunt van onze dagelijkse ervaring toetsen wij het leerlingchap. Wij kunnen ons dit wellicht voorstellen als volgt: de verticale lijn is ons aller streven open te staan voor de impuls die ons vanuit het krachtveld ter beschikking staat.

De horizontale lijn is de verantwoordelijkheid om de kracht die ons ter beschikking is gesteld om te zetten, en de vrucht van dit werk toe te voegen aan het spirituele kapitaal waarmee de geesteschool zich in de universele keten manifesteert. Het levende rozenkruis staat daarmee als een opgericht kruis in het wereldveld.

Het is werkzaam:

van binnen naar buiten
van buiten naar binnen
van beneden naar boven
van boven tot in het hart van de wereld.

Het is de kracht van de Christus, die het hart van de wereld aangrijpt. Het is de kracht van de logos, de gnosis die zich als liefde bewijst.

Eenheid – vrijheid – liefde.

Groepseenheid – innerlijke vrijheid – menselijke liefde.

Dat is de receptuur, de formule waarmee wij het medicijn van de gnostieke vrijmaking samenstellen. Met deze spirituele formules voegen wij een nieuwe dimensie aan onze arbeid toe: ten eerste de verdere ontwikkeling van de activiteiten van de geesteschool met haar leerlingen, ten tweede de verdere ontwikkeling van de innerlijke spankracht in de zeven aspecten van het levende lichaam en ten derde de voltooiing van de mysterieschool:

instrument te zijn binnen het werk van de zevenvoudige wereldbroederschap.

De centrale hoofdzetel heeft in de wereldarbeid van de geestesschool een prominente plaats. Het is de plaats waar de totstandkoming van de eerste hoofdtempel in 1938 een nieuwe periode inluidde en de roepende straal actief werd. Daaruit zijn in de loop der jaren de grote vernieuwingsbrandpunten voortgekomen, zoals de Renovatempel, die een brandpunt is voor de zevende of vervullende straal. En ook de vele centrumwerkplaatsen in vele landen in de wereld.

De roep van de broederschap uit zich op magische wijze in het werk. Zij uit zich in haar stoffelijke gewaad, - in haar levende innerlijke bezieling en - in haar geestelijke openbaring. De geesteschool heeft zich in haar openbarende fase voor

het collectieve bewustzijn”. In de zich voortdurend vernieuwende aanzichten van onze geestesschool is er daarom steeds plaats voor nieuwe inzichten, nieuwe middelen en mogelijkheden, die door onze jeugd, onze jonge volwassenen, ouderen en senioren aan het collectief kunnen worden toegevoegd. In de overtuigingskracht van de stichters van de klassieke broederschap van het rozenkruis, vastgelegd in de epiloog van de *Fama Fraternitatis*, de Roep der Broederschap, bevestigen wij opnieuw: “Ook zal ons gebouw, al zouden honderdduizend mensen het van nabij gezien hebben, voor de goddeloze wereld in eeuwigheid onberoerd, onvernietigd, onzichtbaar en volkomen verborgen blijven. Onder de schaduw uwer vleugelen, o Heilige Geest.” Deze drievoudige geestkracht is koersbepalend voor hoe wij als leerlingen en leerling-

De roep van de broederschap uit zich in haar stoffelijke gewaad, in haar levende innerlijke bezieling en in haar geestelijke openbaring

de samenleving ontsloten. Daarvan getuige de in gang gezette ontwikkeling met betrekking tot de zoekende mensheid. Het gebouw van de toekomst verrijst!

Al Gore spreekt over de ongemakkelijke waarheid van de klimaatverandering van deze planeet en de gevolgen daarvan voor de totale samenleving. Annick de Witt stelt in haar artikel: “We moeten ons wereldbeeld kantelen. Het is tijd voor een innerlijke klimaatverandering, een transformatie van

werkers, in dienstbaarheid aan de heilige arbeid het vierkant van bouw met drievoudige geestkracht doorstralen.

Het vierkant van bouw, dat vier generaties van deelnemers plaats biedt: de jeugd, de jonge volwassenen, de ouderen, de senioren.

Vier dynamische groepen van mensen die op weg zijn naar de voltooiing van de opdracht van de klassieke broederschap: te leven naar de nieuwe dag van openbaring ✨

het is tijd voor een innerlijke

Annick de Witt

eerder gepubliceerd in *NRC-Handelsblad*, 19-7-2007

Achter het broeikaseffect schuilt een rationeel wereldbeeld waarin weinig plaats is voor zingeving en persoonlijke groei. Daarom is de zorg over warme winters en te vroege zomers een uitgelezen kans om dat wereldbeeld te kantelen. Niet 'weg met de ratio' maar 'de ratio voorbij'.

Hoewel de milieubeweging al decennia hamert op de risico's van klimaatverandering, is dat gevaar opeens óók tot het bewustzijn van de massa doorgedrongen. Plotseling is het klimaat hot. Dat deze omslag in het denken zó snel zou gaan, had geen trendwatcher voorzien. Maar er zijn wel een paar verklaringen. Denk aan de naadloze timing van de documentaire van Al Gore *An Inconvenient Truth*. De 'ongemakkelijke waarheid' uit de film hebben we direct en lijfelijk in onze eigen omgeving ervaren, eerst met het nagenoeg ontbreken van de winter, vervolgens met het veel te vroeg intreden van de zomer. Daarnaast trekt de economie aan, en een opwaartse conjunctuurbeweging gaat doorgaans gepaard met toenemende aandacht voor milieuvraagstukken. Bovendien worden we opnieuw geconfronteerd met de onbetrouwbaarheid en politieke gevoeligheid van onze huidige energiebronnen.

Deze klimaat hype heeft een koerswijziging op energiegebied mogelijk gemaakt die tegen de tendens van de afgelopen jaren indruist. Dit maakt duidelijk hoe cruciaal het collectieve bewustzijn is: zolang de kritieke massa klimaatverandering niet als prangend probleem ervaart, is er geen draagvlak voor het werken aan een oplossing. Die oplossing wordt overigens door het gros van de Nederlan-

ders in nieuwe technologie gezocht. Maar tegen dit technologisch optimisme valt heel wat in te brengen. Nieuwe technologie komt niet uit de lucht vallen; voor ontwikkeling en implementatie is naast creativiteit bovenal politieke betrokkenheid en dus maatschappelijk draagvlak nodig. Daarnaast blijkt steeds weer dat technologische vernieuwingen vaak ingehaald worden door andere (demografische, economische, culturele) ontwikkelingen. Auto's zijn zuiniger geworden, maar we zijn ook meer en grotere auto's gaan rijden. En als er straks écht zuinige auto's zijn, gaat de consument die dan massaal aanschaffen? Zal hij een kleine auto kopen als dat niet bij zijn status past?

Het huidige klimaatdebat beperkt zich doorgaans tot nieuwe technologie en duurzame energie, met af en toe een uitstapje naar gedragsverandering en bestuur. Hoe belangrijk deze elementen ook zijn, effectief klimaatbeleid vraagt bovenal om een innerlijke klimaatverandering, een transformatie van het collectieve bewustzijn. Als we willen dat de huidige opwinding over klimaatverandering niet een hype blijft, die net zo makkelijk wegwaait als dat hij aan kwam waaien, dienen we dieper in onszelf te graven, en te verstaan wat deze crisis over onszelf, onze relatie tot de wereld en onze levenswijze vertelt.

RATIONEEL-WETENSCHAPPELIJK WERELDBEELD

In het gangbare (en steeds vaker aangeklaagde) rationeel-wetenschappelijke wereldbeeld heeft alleen dat wat empirisch waarneembaar en zintuiglijk tastbaar is, werkelijke geldigheid. Interne fenomenen worden gereduceerd tot hun externe

klimateverandering

we moeten ons wereldbeeld kantelen

equivalenten: bewustzijn wordt beschouwd als een bijproduct van de hersenen en de ervaring van liefde wordt toegeschreven aan chemische processen.

Deze materialistische werkelijkheidsvisie geeft een diepgaand inzicht in de fysieke kant van de wereld, maar neigt er tegelijkertijd naar de wereld te devalueren tot een object, een consumptiegoed, een instrument. De natuur is niet alleen 'waarde-vrij', maar ook 'waarde-loos'. Zo kenmerkt dit wereldbeeld zich door een fundamentele scheiding tussen mens en natuur, geest en lichaam, subject en object. In een wereld waar materie de ultieme werkelijkheid is, is alles fundamenteel van elkaar gescheiden: fysieke grenzen zijn onoverbrugbaar. De mens als rationeel wezen komt lijnrecht tegenover de irrationele natuur te staan – niet alleen de natuur om hem heen, maar ook de natuur in hemzelf.

Dat dit wereldbeeld verband houdt met de klimaatproblematiek, behoeft geen betoog. Een wereldbeeld dat elke innerlijkheid ontkent, kan niet anders dan een extreem 'veruiterlijkte' cultuur opleveren. Vanuit een dergelijke materialistische levensovertuiging kan de zoektocht naar geluk niet op heel veel andere plaatsen dan in het winkelcentrum ondernomen worden. En het is juist deze hardnekkige consumptiecultuur die doorgaans lastig in overeenstemming te brengen is met verantwoord milieuedrag en -beleid.

Dit wereldbeeld wordt soms gezien als een 'geloof' omdat het, net als conventionele religie, de belofte van geluk, en zelfs van een soort verlossing, in zich draagt. Er gaat een ideologie achter schuil, die een krachtig appèl doet op fundamentele, mense-

I'll remember you © Iris le Rütte

lijke behoeften, verlangens en overtuigingen. Dit wereldbeeld wordt dan ook vaak beschouwd als de belangrijkste barrière voor een overgang naar een duurzame samenleving.

Wijziging van deze diepgewortelde, vaak onbewuste overtuigingen en denkbeelden is niet makkelijk. Metafysische omwentelingen – dat wil zeggen transformaties van het wereldbeeld dat de massa aanhangt en dat daarmee bepalend is voor de economie, de politiek en de zeden en gewoonten van een samenleving – zijn zeldzaam in de geschiedenis van de mensheid. Dergelijke omwentelingen nemen vaak een aantal eeuwen in beslag en roepen extreem veel maatschappelijke weerstand op. Bij de overgang van het aristotelisch-christelijke naar het rationeel-wetenschappelijke wereldbeeld bijvoorbeeld, hebben voorlopers en wegbereiders hun visionaire kwaliteiten soms met de dood moeten bekopen. Denk aan wetenschappers als Galilei, Copernicus, Kepler en Bruno, die met hun heliocentrische standpunten als ketters werden beschouwd.

Wereldbeelden zijn geneigd zich ongeremd tot in hun uiterste consequenties te ontwikkelen. Het enige wat hen van koers kan doen wijzigen is een wereldbeeld dat overtuigend superieur is; een nieuw model dat wél een antwoord heeft op de uitdagingen van de tijd en vergeleken waarmee het oude model achterhaald is. Een wereldbeeld moet dus eigenlijk ingehaald worden door het drama van zijn tijd. En in zekere zin is dit precies wat er nu aan het gebeuren is.

SPIRITUELE NOMADEN Onze laatmoderne samenleving knalt in vele opzichten uit de voegen van dit materialistische wereldbeeld. Op veel fronten kondigt zich een verschuiving aan. Kijk naar de zoektocht naar levenskwaliteit en zingeving, naar betekenis en diepgang, naar persoonlijke groei en authenticiteit – veel Nederlanders zijn ‘spirituele nomaden’ geworden, schrijft het Sociaal en Cultureel Planbureau. We laven ons in de loop van ons leven aan diverse bronnen, van meditatiecursus tot Matthäuspassion. Want het westerse model, met zijn overdadige materiële welvaart en eindeloze keuzemogelijkheden, heeft de existentiële vragen

van het individu niet kunnen beantwoorden, noch de sociale samenhang kunnen creëren waaraan in elke samenleving behoefte bestaat. Ook in het nieuwe regeerakkoord staat het: „Welvaart is nog geen welzijn. Sociale zekerheid is nog geen sociale samenhang.” De antwoorden worden vaak gezocht in de sfeer van de persoonlijke groei, zingeving en spiritualiteit. Daarbij is het nuttig het onderscheid over te nemen dat de Amerikaanse filosoof Ken Wilber maakt tussen ‘prerationele’ en ‘postrationele’ vormen van spiritualiteit.

De eerste vorm van spiritualiteit wordt gekenmerkt door magische en mythische denkbeelden en romantische idealisaties. De postrationele vari-

ant verwijst juist naar de ontwikkeling van vermogens die in ontwikkelingspsychologisch opzicht voorbij het rationele denken liggen, maar daar wel op voortbouwen. Deze tweede vorm van spiritualiteit is een logische stap in de menselijke ontwikkelingsgang, waarbij het individu ernaar streeft een volgende laag in zijn menselijke vermogens aan te boren – bijvoorbeeld een werkelijke innerlijke rust, een vermogen tot creatief en integraal denken, waarachtige empathie en medemenselijkheid, authenticiteit en integriteit.

Mits de rede redelijk genoeg is om haar eigen beperkingen te erkennen, is deze spiritualiteit dus geenszins contra rationem, in strijd met de rede.

Integendeel. Het intellectueel verhelderen en talig articuleren van dit domein is cruciaal om het tot ontwikkeling te kunnen laten komen. Want, om met Wittgenstein te spreken, „de grenzen van mijn taal duiden de grenzen van mijn wereld aan.” Bovendien is dit gebied al duister en vaag genoeg van zichzelf en dus niet gebaat bij zweverigheid. Het gaat hier niet om een marginale onderstroom. Kijk bijvoorbeeld naar voormalig kabinetsinformatuur Herman Wijffels. Hij is een lichtend voorbeeld van iemand die een dergelijke postrationele spiritualiteit voorstaat en lijkt één van de koplopers te zijn in een bredere beweging.

In de cultuur als geheel zien we ontwikkelingen die appelleren aan andere werkelijkheidsopvattingen en een andere mensvisie. In de wetenschap worden de grenzen van de positivistische wetenschapsopvatting in toenemende mate beklaagd en overtreden. In de filosofie staan de aloude levensthema's weer op de agenda en beleeft de levenskunst een ware hausse. In het bedrijfsleven worden praktijken als meditatie en persoonlijke groei geïntegreerd, omdat zij een bijdrage kunnen leveren aan de creativiteit van de werknemers, en dus aan de productiviteit van het bedrijf. Er is een economie in opkomst waar de belangrijkste 'grondstof' niet langer land of kapitaal is, maar de mens zelf: zijn arbeid, netwerk, kennis, creativiteit en denkkraft.

Toch is spiritualiteit vaak negatief beladen. Velen denken erbij aan zweverigheid, irrationaliteit en regressie – de prerationele variant. Dat is wel te begrijpen. De samenleving heeft ook slechte ervaringen met mensen die beweren uit de naam van God te spreken en daar op schaamteloze wijze misbruik van maken. De beeldvorming rondom spiritualiteit is getraumatiseerd door 'goeroes' die met hun volgelingen het bed in doken, en door dolende individuen die de emotionele grillen van hun 'innerlijke kind' belangrijker vonden dan de grenzen van een ander. Voor veel overtuigde atheïsten lijkt het een terugkeer naar iets waar we ons juist met veel pijn en moeite aan ontworsteld hebben. Maar

Jij je zin © Iris le Rütte

de zoektocht van de spirituele nomaden laat zien dat onze ideeën over spiritualiteit aan een ‘update’ toe zijn. Het begrip lijkt de meeste kinderziektes overwonnen te hebben en zoekt nu haar vorm in de volwassen wereld.

Uitgangspunt van een dergelijke postrationele spiritualiteit is dat het spirituele of ‘goddelijke’ zich manifesteert in, door en als het leven zelf. Het is dus niet beperkt tot een hiernamaals of een schepper die buiten zijn eigen creatie staat. Evolutie en creatie zijn geen elkaar uitsluitende begrippen, maar eerder twee kanten van dezelfde medaille: evolutie is een continu proces van creatie, en creatie vindt plaats door middel van evolutie. Alles is bezielde, en het verschil tussen mens en natuur is eerder gradueel dan absoluut van aard. De mens is een ‘co-creator’, een levenskunstenaar, die – mits getraind, ontwikkeld, gecultiveerd – hogere vermogens en een groter potentieel in zich draagt dan we meestal voor mogelijk houden. Dit potentieel brengt zowel een rijk scala aan mogelijkheden als aanzienlijke verantwoordelijkheden met zich

mee. De hele wereld, de natuur, het leven, herwint hiermee haar waarde en betekenis. En deze levensopvatting gaat doorgaans gepaard met een groot gevoel van milieuverantwoordelijkheid – van cruciaal belang voor klimaatbeleid in al zijn facetten. Bijna iedereen heeft wel eens toegang tot deze dimensie (gehad), in gelukzalige momenten, wellicht op een juist beklommen bergtop een prachtig landschap overziend, de liefde bedrijvend met onze meest dierbare of met heel ons wezen genietend van kunst of muziek. Opeens voelen we ons licht en vreugdevol, zijn we open en ruimhartig naar de mensen om ons heen of denken we helderder. Ons leven vult zich met een gevoel van zin en betekenis. Het beste in ons wordt wakker. Kwaliteiten waar we in het dagelijks leven maar mondjesmaat toegang toe hebben komen ineens aan de oppervlakte. Vaak zijn het ook intensief-zintuiglijke ervaringen: de verbondenheid met ons eigen lichaam, de ander of de wereld voelt juist heel natuurlijk, alsof de grenzen even oplossen of poreus worden. En hoe opmerkelijk en misschien uitzonderlijk dergelijke momenten ook zijn, het gekke is juist dat we ons meer onszelf voelen. Alles voelt spontaner en directer: we zijn in overeenstemming met onze eigen natuur. Voor sommigen geven dit soort momenten de doorslag om andere keuzes in het leven te gaan maken, bijvoorbeeld om zich met hart en ziel te gaan wijden aan zaken die zij werkelijk belangrijk achten. In die zin dragen deze ‘peak’, ‘flow’, ‘top’ of ‘sublieme’ ervaringen bij aan de persoonlijke waardeontwikkeling.

WETENSCHAP EN WAARHEID In de omwenteling van het christelijke naar het wetenschappelijke wereldbeeld verzette de kerk zich hevig tegen de nieuwe inzichten en hun implicaties. Nu is het vooral de wetenschappelijke wereld die zich afzet tegen verschuiving van het paradigma, het overheersende denkkader. Zij is, met haar ‘vetorecht’ op waarheid, de nieuwe kerk geworden. Het postmodernisme – met zijn verabsoluteerde relativiteit

– is van dit wereldbeeld de uiterste consequentie. Juist nu we de materiële wereld met zo veel intelligentie en precisie in kaart hebben gebracht, openbaart zich een kennistekort van fundamenteel andere aard. Er is honger naar subjectieve kennis, naar ervaring en beleving. Er is behoefte aan begrip van het innerlijk universum van het individu. Er wordt gedebatteerd over waarden en normen. En steeds meer mensen houden zich bezig met vormen van innerlijke ontwikkeling. Tweederde van de Nederlanders ‘bidt’ bijvoorbeeld, zo blijkt uit recent onderzoek. Dit bidden betreft vaak niet het traditionele aanroepen van God, maar is meer een vorm van meditatieve zelfbespiegeling, een psychotechniek ter herstel van het innerlijke evenwicht. Echter, die innerlijke belevingswereld is niet te begrijpen, beschrijven en ‘bewijzen’ binnen de kaders

het voelende hart. Maar de door deze laatste kenwijze geopenbaarde wereld wordt doorgaans strikt gescheiden van de langs natuurwetenschappelijke weg gekende wereld.

Dit resulteert in de absurde situatie dat er naast twee primaire kenwijzen ook twee verschillende werkelijkheden lijken te zijn. Dit verscheurt niet alleen de wereld maar ook onszelf: de mens als kennend subject en de mens als object dat gekend wordt zijn in twee ogenschijnlijk onverenigbare wetenschapsgebieden terechtgekomen.

Voor de wetenschapsfilosofie ligt hier een gigantisch vraagstuk. Stel je voor dat het nieuwe paradigma en de ervaringen van talloze individuen een kern van waarheid bevatten: dat een spirituele of innerlijke dimensie al het leven op aarde doordringt. Omdat deze aanwezigheid niet empirisch

Er is behoefte aan begrip van het innerlijk universum van het individu

May good fortune await upon you © Iris le Rütte

van de bestaande positivistische wetenschapsopvattingen. De verstandigste wetenschappers onderkennen dan ook dat er naast de rationeel-wetenschappelijke kenwijze andere legitieme kenwijzen bestaan, waarvan de kunst en de filosofie doorgaans als de belangrijkste worden gezien.

Naast het zien, de wereld van de objectieve waarneming en het afstandelijke hoofd, bestaat er ook het zijn, de wereld van de subjectieve beleving en

te meten dan wel rationeel hard te maken is, glipt deze dimensie door de mazen van het net van de wetenschappelijke waarheidsclaims. We kunnen op basis van de huidige spelregels wel een uitspraak doen over hoe mensen deze dimensie (menen te) ervaren, maar kunnen daarmee niks zeggen over de werkelijkheid zelf. Objectieve kennis is empirisch-rationeel; subjectieve kennis een sociaal-psychologisch construct.

Echter, zolang we die innerlijke wereld – die velen van ons op onze betere momenten in alle helderheid ervaren – niet als ‘werkelijk’ erkennen, hoe kunnen we dan verwachten dat mensen zich oriënteren op of ontwikkelen in dit domein? Hoe kunnen we hun dan verwijten dat ze hun heil zoeken in ziellose consumptie en oppervlakkig materialisme, in lege uiterlijkheid en hol hedonisme? En let wel: het is juist prachtig om van het leven te

I'll remember you © Iris le Rütte

Je innerlijke belevingswereld is de enige plek waar je liefde kunt beleven en mededogen kunt ervaren

ontnemend op de prachtige sterrenhemel boven ons – kan het nieuwe wereldbeeld, en daarmee de nieuwe wereld, niet volledig tot wording komen.

KLIMAATVERANDERING ALS 'BLESSING IN DISGUISE'? Een metafysische omwenteling is een pijnlijk, moeizaam en uitermate traag proces. Een beetje externe dwang om de maatschappelijke weerstand die dit proces oproept te kunnen overwinnen, komt dan ook goed van pas. Klimaatverandering – het drama van deze tijd – kan hierin wel eens een sleutelrol gaan spelen en zich, in alle ellende en bedreigingen, ontpoppen tot een 'blessing in disguise'. Dit omdat het ons, in zijn alomtegenwoordigheid en onontkoombaarheid, noodzaakt tot die radicale omwenteling in denken en doen. Respect voor de natuur, voor alle innerlijke en uiterlijke rijkdom die ons gegeven is, kan ons blijkbaar alleen met zeer harde hand worden bijgebracht. Klimaatverandering helpt zo hopelijk de geschiedenis een hardhandig handje en stuwt de mensheid voort in die complexe maar dankbare ontwikkeling van het volwassen worden, van het volledig tot wasdom komen.

Al Gore schreef het al in 1992 in zijn boek *Earth in the Balance*: „Hoe dieper ik zoek naar de wortels van onze globale milieucrisis, hoe meer ik ervan overtuigd raak dat het een uiterlijke manifestatie van een innerlijke crisis is, die, bij gebrek aan een beter woord, spiritueel is.” ❁

Annick de Witt is werkzaam bij Stichting Aarde, een denktank binnen de natuur- en milieubeweging. Zij heeft uitgebreid onderzoek verricht naar de relatie tussen spirituele waardeoriëntaties en milieuverantwoordelijkheid. Het gebruikte beeld bij dit artikel is keramiek (klei en gouache) van Iris Le Rütte, Amsterdam, 1993

genieten, en in de materiële wereld huist een diepe schoonheid. Maar dit geluk of genot raakt uitgehold als we deze innerlijke belevingswereld geen werkelijkheidswaarde toekennen, haar ontkennen in plaats van haar cultiveren – want uiteindelijk is dit de enige plek waar we liefde kunnen beleven, waarde kunnen voelen, mededogen kunnen opbrengen, écht contact met ons zelf, met anderen of met de natuur kunnen maken en vreugde en geluk kunnen ervaren. Dit roept de vraag op hoe we deze innerlijke belevingswereld objectief kunnen bestuderen zonder haar te objectiveren. Hoe kunnen we op waarheidsgetrouwe wijze het zijn tot een bron voor het zien maken? En hoe kan het zien ons helpen meer toegang tot het zijn te krijgen? Zolang we krampachtig vasthouden aan het door onszelf geconstrueerde plafond op onze werkelijkheid – ons het zicht

het leven van valentinus

”Ik herkende hem, dat hij mijn zelf was,
van wie ik eens gescheiden was.”

Mani (216-277)

Gilles Quispel*

De grootste gnosticus van de oudheid is Valentinus geweest. Hij was een Egyptenaar van Griekse afkomst met een Latijnse naam, die zijn werken in het Grieks schreef. Hij werd omstreeks 100 n.Chr. geboren in een onbekend plaatsje in de Nijldelta, op ongeveer 120 kilometer ten oosten van Alexandrië. Sinds 600 v.Chr. woonden er veel Grieken in Egypte. Hij moet op school de Ilias gelezen hebben. Dat blijkt uit zijn beschrijving in het *Evangelie van de Waarheid* van de droom, die door een beeld uit de Ilias is geïnspireerd. Hij had een dichterlijke geest. Als men hem wil begrijpen kan men zich het beste daarop voorbereiden door van dichters als P.C. Boutens *Sponsae aeternae*, A. Roland Holst *De afspraak*, J.W. von Goethe *Faust*, een gnostieke mythe, en William Blake *The Marriage of Heaven and Hell*, te lezen.

Valentinus volgde in Alexandrië een wetenschappelijke opleiding. De wijsbegeerte werd daar beheerst door Eudorus en Posidonius. Eudorus trachtte Plato met Aristoteles te verzoenen en leerde een vrome, maar niet mystieke, nogal verstandelijke wijsbegeerte, volgens welke het brein van God de ideeën bevatte, maar de wereld nog geen uitvloeisel (emanatie) van God is, zoals bij Valentinus en later bij de neoplatonicus Plotinus. Men vindt Eudorus onder andere terug in de geschriften van Hermes Trismegistos en bij de gnostici. Ook Valentinus is in zekere zin platonisch: volgens hem is de kosmos een gelijkenis, maar alleen maar een gelijkenis van de geestelijke wereld van ideeën, die hij het pleroma van de eonen noemt. Letterlijk zijn eonen, eeuwigheden, gevoelens en gedachten en gemoedsbewegingen van God.

Posidonius was een stoïcijner en leefde in de eerste

eeuw v.Chr. Hij was de leermeester van de Romeinse staatsman Cicero op het eiland Rhodos, toen die daarheen verbannen was. Hij was een vitalist, een wijsgeer van het leven. Toen hij in Cadix was, zag hij dat eb en vloed afhingen van de stand van de maan. Hij concludeerde dat er een sympathie bestond tussen hemel en aarde en alle dingen. God is voor hem een geest die het al doordringt en alles met alles verbindt. Ondanks alle wetenschappelijke pretenties opende hij de deur voor magie en occultisme.

Valentinus was daar oorspronkelijk ook ontvankelijk voor maar hij zag in dat het platonisme een vorm van rationalisme is waar hij geen sympathie voor op kon brengen. Later zei hij dat de Wijsheid in overmoed wilde doordringen in de diepten Gods en dat deze hybris (arrogantie) tot haar val leidde. In die tijd moet hij in aanraking gekomen zijn met het pas ontstane christendom. Door opgravingen in het Egyptische zand kwamen fragmenten van christelijke geschriften tevoorschijn, die erop wezen dat al voor het jaar 200 daar de synoptische evangeliën (Matthëus, Marcus en Lucas) bekend waren. Ook werd een fragment van het evangelie van Johannes ontdekt: het bleek dat het al vroeg in Egypte bekend was. De beste Griekse tekst van het Nieuwe Testament, de zogeheten Alexandrijnse tekst, was al voor 200 in Alexandrië samengesteld door Griekse filologen. Er waren daar ook christenen van joodse nationaliteit. Het is merkwaardig dat er in het Nieuwe Testament verder nergens over Alexandrië wordt gesproken. De reden is dat het Nieuwe Testament vooral gefocust is op Paulus, de apostel van de heidenen, en het is daardoor zeer eenzijdig.

Er woonden in Egypte naar schatting 2 miljoen

joden, meer dan in Palestina. In de tradities van de oergemeente in Jeruzalem, van waaruit zendingen naar Alexandrië waren gezonden, worden leringen aangetroffen die zeggen dat Jezus de ware profeet is geweest, die zich in verschillende gestalten aan vroegere generaties had geopenbaard voor hij definitief gestalte kreeg in Jezus. De elkesaieten en de pseudo-clementinen geloofden dit en ook dat Jezus bij zijn doop in de Jordaan de Christus is geworden.

Valentinus verklaarde dit als volgt: "Jezus stierf toen de geest hem verliet, welke in de Jordaan op hem was neergedaald". Hij maakte onderscheid tussen Jezus, een geestelijk lichaam, dat geboren werd, en de logos die zich met hem verbond. Valentinus werd waarschijnlijk zeer beïnvloed in zijn denken door de Christus in het Evangelie van Johannes. Voor hem, als voor Johannes, is de Christus de openbaring van de verborgenheid, een zoon des mensen oftewel mens, die als lichtkegel uit de vuurtoren oplicht in een kosmische nacht, even de aarde raakt en weer terugkeert naar zijn oorsprong.

Valentinus is een christocentrische denker, hij verkondigt een johanneïsch christendom.

Hij werd in Alexandrië leraar van de christelijke gemeenschap. Die was in die tijd nog niet autoritair gestructureerd. Dat kwam pas in 250. In de tijd van Valentinus berustte de leiding van de kerk bij ouderlingen, die door de gemeenteleden waren gekozen. In 136 n. Chr. kwam Valentinus te Rome aan waar hij preekte en een vrije hogeschool voor geesteswetenschappen stichtte met vertakkingen in Italië, Antiochië en Alexandrië. Hij ontwierp het Valentiense geloofssysteem en zijn leerlingen begonnen in Rome, na zijn dood de Westelijke of Italische school van de valentiaanse gnosis. Het spreekt vanzelf dat hij samen met Marcion uit de roomse kerk werd gestoten waarbij de vraag rijst of de aanhangers van de twee leraren niet de meerderheid vormden van de christenen in Rome. Aangenomen wordt dat hij teruggekeerd is naar Alexandrië en daar op hoge leeftijd in ca. 160 n. Chr. stierf.

Valentinus zag de Christus als de logos, de openbaring van de verborgenheid. Hij zag een nieuw geboren kind. Het is voor het eerst dat het thema van de geboorte van God in een mensenhart wordt vermeld. De grond van het zijn, God, is diepte en stilte. Uit hem vloeien de eonen, denkbeelden van het geestrijk, voort. God heeft een wederhelft die elders Wijsheid of Heilige Geest wordt genoemd. Hier heet

De Grieks-Romeinse beschaafde wereld ten tijde van Valentinus

ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΩΣ ΜΕΓΑ
ΟΜΝΕΣ ΕΤ ΠΟΝΟΡΙΦΙΣ ΒΑΝΤ ΔΜ ΔΙΣΕΝ

zij Schoot. De geestelijke en de zichtbare wereld zijn geen scheppingen uit het niets, maar vloeien voort uit God of, worden geboren uit de goddelijke Vrouwe. Paring en baring beheersen het proces van de evolutie. De ziener ervaart dat hij als geestelijk wezen in dit geheel is opgenomen en identiek is met de grond van het zijn. De Indiërs noemen dit advaita, niet-tweeheid. Dat houdt ook in dat de zichtbare wereld die de zintuigen en het verstand ons openbaren een illusie is. Dat had het kind aan Valentinus geopenbaard.

Volgens Valentinus was Christus gekomen om de mens van alle illusies te verlossen en tot kennis van zichzelf te brengen. In het *Evangelie van de Waarheid* wordt het leven in de wereld vergeleken met een boze droom waaruit de mens ontwaakt.

“Daarom is iemand die gnosis heeft, iemand met iets van boven in zich. Als hij geroepen wordt, hoort hij, antwoordt hij. Hij keert zich tot Hem die hem roept en stijgt naar Hem omhoog. Hij weet wat het betekent dat hij geroepen wordt. Nu hij de gnosis heeft, volbrengt hij de wil van Hem, die hem geroepen heeft, hij begeert Hem te behagen.

Hem wordt de rust geschonken, hij eigent zich zijn naam toe. Wie zo gnosis bezit, weet vanwaar hij komt en waarheen hij gaat...”

Wanneer de mens zijn naam hoort roepen, weet hij waarheen hij moet gaan, waar hij vandaan komt, wat hij is. De gnosticus ontdekt zichzelf, dank zij het open-barende woord van Christus. Valentinus leerde dat Christus bij zijn komst de beschermengelen van de geestelijke mensen meebracht. Die wijden zich aan de mens, aan wie ze zijn toegevoegd, en schenken hem gnosis. Zij hebben de mens echter ook nodig, die hun wederhelft

De muren van de hypermoderne wereldbibliotheek van Alexandrië zijn gedecoreerd met de schrifttekens van alle talen ter wereld. Links: verschillende vormen van schrift te Alexandrië, begin van onze jaartelling

is, omdat de engelen, zonder hun mens niet in het pleroma, het rijk van de geest kunnen ingaan. Samen vormen zij een paar. Die beschermengel is in oorsprong, de Griekse daimon, die het kind bij zijn geboorte begeleidt en zelfs zijn evenbeeld is. Valentinus beschouwde de engel als de bruidegom van de mens en de mens als de bruid. Het onbewuste zelf (de engel) en het bewuste ik van de gnosticus vormen een onverbreekelijke eenheid en vieren samen de ‘geheimenis van de echtvereniging.’ Het huwelijk tussen man en vrouw is daarvan een beeld ☺

* In 1947 publiceerde Gilles Quispel een reconstructie van de oorspronkelijk valentiniense leer ('mythos'), die hij opdiepte uit de geschriften van de ketterjager Irenaeus. In 2003 werd deze mythe opgenomen in Quispels boek *Valentinus de gnosticus en zijn Evangelie der Waarheid*. Het artikel is gebaseerd op hoofdstuk I uit dit boek.

Gilles Quispel, *Valentinus, de gnosticus en zijn Evangelie der Waarheid*, In de Pelikaan, Amsterdam 2003.

de scheppingsmythe

Bij Valentinus heten de bewoners van de geestelijke wereld niet 'goden' maar 'eonen'. De verblijfplaats van de eonen is de geestelijke wereld en heet 'volheid' ('pleroma'). "De oervader der eonen is 'diepte' en zijn wederhelft is 'stilte'. Diepte is de ongeschapen oergrond, de 'grondeloze grond'. Als openbaring van zichzelf brengt 'diepte' met behulp van 'stilte' zijn zoon 'be-

wustzijn' voort, die gelijk is aan de vader en als enige in staat, hem te kennen. De wederhelft van 'bewustzijn' is 'waarheid'. 'Bewustzijn' en 'waarheid' brengen vervolgens 'woord' en 'leven' voort en 'woord' en 'leven' scheppen 'mens' en 'gemeenschap'." Dit eerste achttal vormt de kern van de volheid. "Woord en leven scheppen vervolgens nog tien eonen en mens en gemeenschap brengen nog twaalf

De leeuw van de horizon (Aker) beschermt de kandidaat op zijn reis naar het rijk van Osiris
© graffombe van Ramses VI, Luxor

van valentinus

eonen voort, waarmee het totaal op dertig komt. De laatste van deze dertig is wijsheid (sophia).

In alle voortgebrachte eonen leeft het verlangen, de oorsprong van hun wezen te aanschouwen en in wijsheid resulteert dit verlangen in een overmoedig voorwaarts streven. Grens (Horos) behoedt haar voor een verloren gaan in de bodemloze diepte des vaders door haar buiten de geestelijke wereld te plaatsen.”

In de valentiniaanse mythe zijn het dus niet Adam en Eva die verdreven worden uit het paradijs maar is dat wijsheid. De mannelijke wederhelft van wijsheid, ‘geliefde’, blijft achter in de volheid.

“Wijsheid is verbannen in de leegte zonder kennis, die zij zelf geschapen heeft door haar overtreding. In herinnering aan het hogere brengt zij Jezus voort, maar deze smelt heen naar het rijk des geestes, waar Wijsheid hem niet volgen kan omdat Grens haar tegenhoudt. Zij blijft eenzaam achter in de leegte, onderworpen aan droefenis, angst en verbijstering en bovenal aan de wortel van haar leed, onwetendheid. Na alle leed geleden te hebben smeekt zij Jezus om hulp, hetgeen erin resulteert dat alle eonen in beweging komen en de vader smeken, wijsheid te verlossen uit haar droefenis. Hierop schept de vader de heilige geest. De heilige geest onderricht de eonen over hun verhouding tot de vader en herstelt de rust in de volheid. Uit dankbaarheid voor de hun bewezen weldaad brengt de volheid der eonen uit het schoonste en bloemrijkste dat ieder van hen in zich heeft een geestelijk wezen van volmaakte schoonheid voort, de Christus. Deze wordt, samen met zijn engelen, uitgezonden tot de wereldgeest in ballingschap, wijsheid.”

Het is opmerkelijk, hoe in de valentiniaanse mythe de begrippen vader, zoon, heilige geest en Christus veel duidelijker onderscheiden worden dan in de traditionele christelijke leer.

“De Christus verlost wijsheid van haar lijden door haar smarten van haar te scheiden en om te zetten in nog onbepaalde stof. Uit het verlangen van wijsheid naar zaligheid ontstaat de wereldziel, haar verbijstering wordt aarde, haar droefenis water, haar angst verstart tot lucht en in al deze grondstoffen wordt de onwetendheid tot het vuur.”

We zien, dat in de reddingsprocedure die voor wijsheid wordt ingezet, in de leegte allereerst de vier elementen aarde, water, lucht en vuur tot aanzijn komen.

“De uit haar lijden verloste wijsheid neemt in vervoering en vreugde het beeld in zich op van de engelen die Christus begeleiden en brengt, in liefde ontvlamd en bevrucht door haar verbeelding, geesteskinderen voort naar hun gelijkenis.” De nu aanstaande schepping van de mens verloopt indirect:

“Wijsheid schept uit de zielenstof de ‘demiurg’, een goddelijk wezen naar het beeld des vaders, die vorm geeft aan al wat na hem ontstaat, heimelijk bewogen door zijn moeder, wijsheid. Want omdat zij het al ter ere van de eonen wilde maken, maakte zij het zichtbare tot zinnebeeld van het onzichtbare.”

We proeven hier het hermetische ‘zo boven, zo beneden’. In de Herinneringen van Johannes aan Jezus, dat behoort tot de apocriefe Handelingen van de Apostelen, lezen we eveneens dat de Heer ‘alles tot symbolen heeft gemaakt’.

“Nadat de demiurg hemel en aarde heeft geformeerd uit de vier elementen, maakt hij ook de aardse mens en blaast hem zijn ziel in. Heimelijk voegt Wijsheid hier haar geesteskind aan toe, dat de demiurg niet kent.

Zo dient de demiurg als middel om de geest over te brengen in de ziel en het lichaam van de mens, opdat deze voldragen zou worden als in een moederschoot en zich zou ontwikkelen tot hij bereid zou zijn het volmaakte woord te ontvangen, hetwelk Christus is. Als alle geestelijke wezens op deze wijze verlost zijn, zullen zij samen met hun moeder, wijsheid, terugkeren tot de volheid en, geestelijke eonen geworden, komen tot het schouwen van de Vader.”

Tot zover de mythe van Valentinus. Duidelijk is in deze mythe sprake van twee fundamenteel van elkaar gescheiden levensvelden: enerzijds de geestelijke wereld van de volheid en anderzijds onze vergankelijke wereld. Onze vergankelijke wereld is volgens de overlevering van Valentinus tot aanzijn gebracht om de uit de volheid verwijderd geraakte wijsheid de mogelijkheid van terugkeer te schenken. Daartoe gaan de verbeeldingen van wijsheid – de geesteskinderen die zij schiep naar het voorbeeld van de engelen, die Christus begeleidden – verbonden met een aardse ziel en een aards lichaam de ervaringsweg door de stof. De sterfelijke mens is als het ware het instrument, het ‘zintuig’, met behulp waarvan de verbeelding van wijsheid ervaring kan opdoen.

Pas als alle geesteskinderen, die door wijsheid ‘verstopt’ zijn in de aardse mens, de Christus ontvangen hebben, kan wijsheid, samen met al haar

bevrijde kinderen terugkeren in de volheid.

In de valentiniaanse mythe wordt de tweevoudigheid van de mens expliciet benoemd: enerzijds gevormd uit de stof en gedoemd om daartoe terug te keren, anderzijds ‘de verbergplaats’ van een geesteskind van wijsheid, begiftigd dus met een ‘vonk’ van de volheid. Naar onze aardse bezieling zijn wij ons echter niet bewust van onze goddelijke metgezel, net zomin als de demiurg zich bewust was van de

Het zuivere hart

In een brief van Valentinus lezen we het volgende: "Eén alleen is goed, wiens vrije uiting Zijn manifestatie door zijn Zoon is; het is alleen door Hem dat het hart zich kan reinigen, alleen wanneer de essentie van het kwaad er uit is verwijderd. Nu wordt zijn zuiverheid verhinderd door vele essenties die hun woning in het hart kiezen, want ieder van hen voltrekt zijn eigen daden, het geweld aandoende op verschillende manieren met onbetamelijke lusten... Zo is het met het hart gesteld dat lang werd verwaarloosd, onrein en de verblijfplaats van vele demonen... Maar wanneer de alleen-goede Vader het hart aanziet, zal het geheiligd zijn en schijnt het Licht; en hij die zulk een hart bezit, is zo gezegend dat "hij God zal zien".

De mogelijkheid van de mens zulk een zuiver hart te bezitten en zo God te kunnen zien, is een altijd aanwezige realiteit voor de valentiaanse christen. Valentinus

refereert niet op de eerste plaats aan het hart als fysiek orgaan, maar aan een spiritueel centrum van kennis dat ligt ter hoogte van het fysieke hart. Een andere tekst zegt hierover: 'Veel van deze dingen die zijn opgeschreven in openbare boeken worden neergeschreven gevonden in de kerk van God. Want deze leringen die gedeeld zijn, zijn de woorden die voortkomen uit het hart, de wet geschreven in het hart. Dit is het volk van 'geliefden' die geliefd zijn en Hem liefhebben.'

Wie zijn de mensen van de geliefde? Hiermee wordt bedoeld het zelf in het hart, de pneumatische lichtvonk, de eeuwige pelgrim geïncarneerd in de materie. Zij die dit levend en bewust in zich dragen zijn de spirituele mensen of pneumatici.

"Want de gnostici weten dat zij oorspronkelijk spirituele wezens waren die in zielen en lichtmensen kwamen te wonen; zij verkeerden ooit in de spirituele wereld boven, maar hebben een val gemaakt in de wereld van de zinnen en zonde. Nu, dank zij zelfkennis, haasten zij zich terug, vrijgekocht, verlost van deze wereld beneden. Wij zijn er geboren, maar nu zijn we wedergeboren in de wereld van de Geest..."

De gnosticus is gnosticus omdat hij weet, door openbaring, wat zijn werkelijke essentie is. Andere religies zijn in verschillende varianten op God gericht. De gnosticus is gericht op het innerlijk. Hij interesseert zich voor mythologische details over de oorsprong van het universum en van de mensheid, maar alleen omdat zij een uitdrukking zijn van en zijn begrip verlichten over zichzelf.

In de Egyptische mysteriën wordt het hart van de mens gewogen voor de troon van Osiris. Aan de andere kant van de balans de veer van Ma'at, die 'waarheid en harmonie' symboliseert

"Verlaat het zoeken naar God en de schepping en andere zaken van gelijke aard.. Zoek Hem door uzelf te onderzoeken. Leer wie het is die zich alles eigen maakt en zegt: Mijn God, mijn geest, mijn gedachte, mijn ziel, mijn lichaam. Onderzoek de bronnen van uw zorgen, vreugde, liefde, haat. Onderzoek hoe men aanschouwt, boos wordt, rust en lief heeft zonder het te willen. Wanneer u deze dingen zorgvuldig onderzoekt zult u Hem in uzelf vinden,' zegt de tweede-eeuwse gnostieke schrijver Monoïmus. En de kerkvader Irenaeus schreef over de valentianen: "Ze zijn van mening dat de kennis van de onuitsprekelijke grootheid zelf de volmaakte verlossing is. Want daar gebrek en passie voortvloeien uit onwetendheid, werd de substantie waaruit zij werden gevormd vernietigd door gnosis; en daarom: gnosis is de verlossing van de innerlijke mens. Deze echter (de innerlijke mens) is niet van een stoffelijke natuur, want het lichaam is verderfelijk; evenmin is hij dierlijk. De verlossing moet daarom van een geestelijke natuur zijn; daar de animale ziel de vrucht is van het gebrek, maar hij is een woning voor de geest. De verlossing moet daarom van een geestelijke natuur zijn; want zij bevestigt dat de innerlijke en geestelijke mens is vrijgekocht door de genade van de Gnosis, en dat zij, die de Gnosis van alle dingen bereikt hebben, van die tijd af niets anders verlangen. Dit dan is de ware verlossing." In onze tijd vindt een herbezinning plaats op de gnostieke wortels van het christendom. Valentinus kan derhalve als een van de belangrijkste vertegenwoordigers van de gnosis uit het begin van de jaartelling opnieuw de plaats krijgen die hij verdient. Want de gnostieke idee van de innerlijke, autonome verlossing van de mens, en het weidse perspectief van de vergeestelijking van zijn bewustzijn in de kracht van Christus, is altijd actueel.

heimelijke handelingen van zijn moeder wijsheid. In ons bewustzijn kunnen wij de invloed van de goddelijke vonk echter wél ondergaan. Want daar komt namelijk de resultante van de aardse bezieling – de zelfhandhavingsdrang – samen met de uitwerking van de verbeelding van wijsheid. De resultante van de aardse bezieling die doorwerkt in ons bewustzijn, kan inderdaad worden gekarakteriseerd als ‘zelfhandhavingsdrang’.

Wat in ons bewustzijn de inwerkingen zijn van het geesteskind van wijsheid, is aan de hand van

deze gevoelens oproepen en versterken bij degenen die ernaar luisteren. Wetenschap, religie en kunst – hoofd, hart en handen – reageren, vooralsnog niet volledig bewust en dus ook nog min of meer ongericht, op de goddelijke vonk die ons vergezelt, op het geesteskind van wijsheid, dat ons inspireert. Waar een mens nog hoofdzakelijk leeft uit de bezieling die de demiurg hem inblies, zal hij veel van zijn energie aanwenden om zowel zichzelf als zijn wereldbeeld in stand te houden. Hij maakt zich zorgen om zijn gezondheid, om zijn sociale

de valentijnse mythe ook alleszins herkenbaar: de eonen in het algemeen en wijsheid in het bijzonder begeerden de grondeloze grond van de volheid te kennen. Ook veel mensen zijn in het algemeen naarstig op zoek naar onze ‘wortels’, naar het ‘mysterie van het leven’. Ze komen collectief tot uiting in de inspanningen van de wetenschap. Religie getuigt van ons streven naar ‘verlossing’, naar ‘verbinding’, van ons verlangen terug te keren tot een verloren vaderland.

En ten derde drukt de mens de vervoering over en verlangen naar de vooralsnog onbekende idealiteit vaak uit in een kunstzinnig scheppen. Denk aan de Griekse beelden met hun volmaakte proporties, denk aan de vele uitbeeldingen van Bijbelse taferelen in de schilderkunst, denk aan de muzikale composities, die van verlangen en heimwee getuigen en die

netwerk, om zijn kostwinning, om zijn bezittingen, om zijn oude dag en wat al niet meer. En maar al te vaak wordt in dit patroon van zelfhandhaving de naaste ontmoet als een tegenstander. De strijd om het bestaan uit zich bij het vinden van een partner, van een baan, van een huis enzovoort en bijna steeds zijn er meer, die naar hetzelfde dingen. Zelfhandhaving leidt haast onvermijdelijk tot strijd, de klassieke ‘struggle for life’ van Darwin. Zouden wij louter door het demiurgische bezield zijn, dan zouden wij de pijn die met de strijd om het bestaan gepaard gaat even goed voelen, maar wij zouden haar als onvermijdelijk kunnen accepteren. Echter, omdat wij ook een vonk van wijsheid met ons meedragen, is er in ons een latent besef dat de pijn van de wereld niet onvermijdelijk is, dat het louter animale leven feitelijk ver beneden onze

In de oude bibliotheek van Alexandrië

neer de mens een soepel instrument kan zijn, waarmee het 'geesteskind van wijsheid' tot een vervolmaking komt, die wordt bekroond wanneer die verbeelding zich met Christus verbindt. Latent bewust van deze hoge roeping waant de mens alle

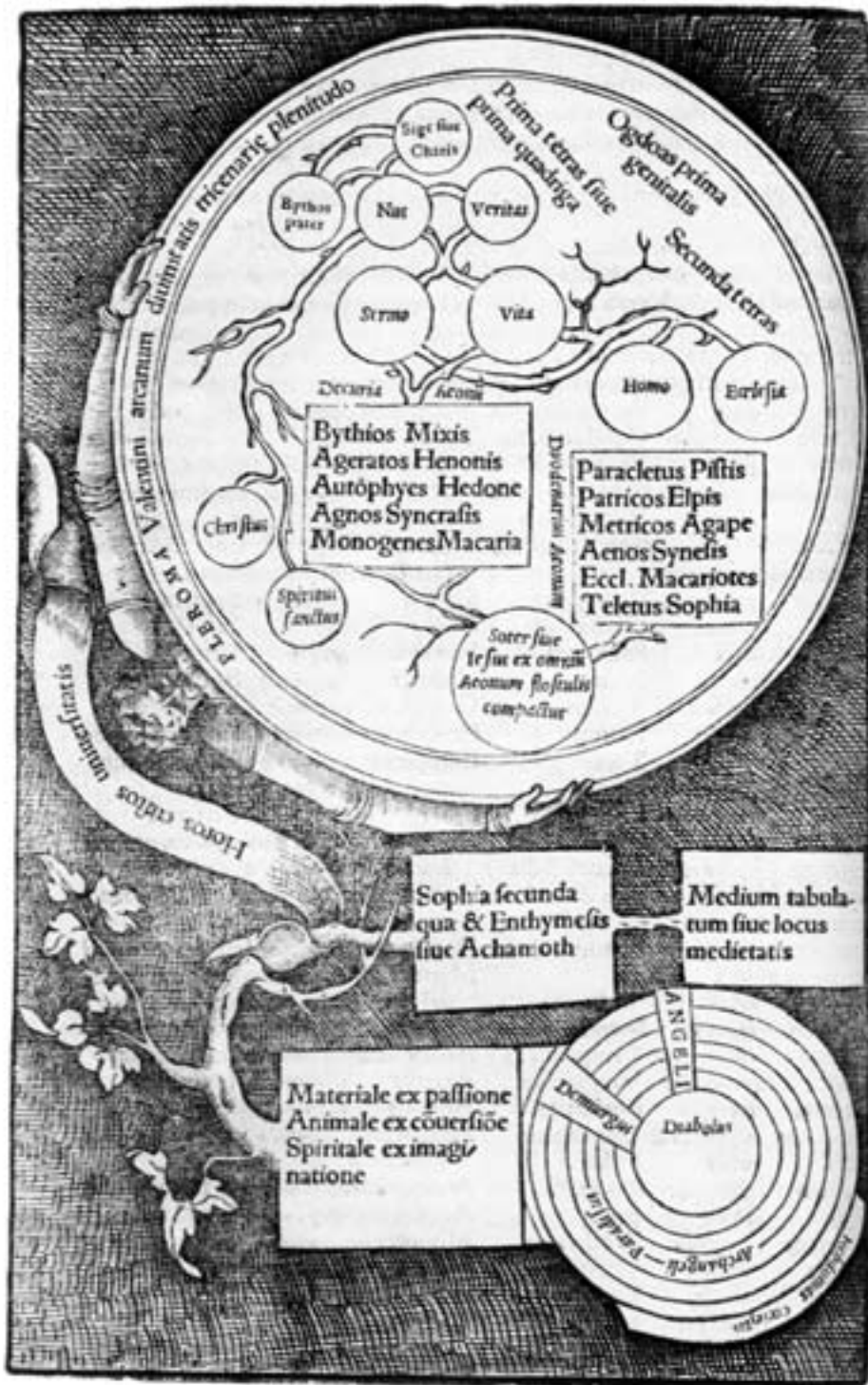
stand is en dat wij daar ook geen genoegen mee hoeven te nemen of - sterker nog - mógen nemen. In het dagen van een besef van een verloren heerlijkheid ontstaat er zielensmart. Opgeteld bij het 'weten' van een ander, zuiver geestelijk bestaan dat op de een of andere wijze ooit ons deel was, worden wij ons als het ware 'tot op het bot' bewust, dat er inderdaad zoiets als een 'val' moet hebben plaatsgevonden, en dat wij uiteindelijk 'verdwaald' zijn in een wereld, die de onze niet is.

Een van de fundamentele kenmerken van de schepping is de oneindige veelvormigheid: geen twee blaadjes aan een boom, geen twee grassprietjes in een weiland zijn volkomen identiek. Deze veelvormigheid, deze diversiteit is ook eigen aan de reacties die de mensheid te zien geeft op de twee invloedsstromen die tot haar doordringen. Het onaardse, dat de mens verontrust, kan de mens tot een meer dan onaardig schepsel maken. Meer dan eens moet zijn omgeving 'bloeden' voor de smart waarvan hij zich op allerlei onmogelijke wijzen wil bevrijden.

Een oplossing van dit dilemma komt naderbij wan-

doelen die hij zichzelf stelt ontzettend belangrijk en roept hij herhaaldelijk 'het doel heiligt de middelen', ook waar de doelen welbeschouwd louter de zelfhandhaving dienen of zelfs puur egoïstisch zijn. Want over de gehele breedte zien we dat de verstandelijke vermogens, die de mens geschonken zijn om het goddelijke plan te doorpeilen, worden ingezet in de strijd om het bestaan. Daarmee wordt deze op geraffineerde maar glasharde wijze 'gecultiveerd'; we meten onze cultuur af aan het vernuft waarmee we ons wapentuig construeren... De mens móet reageren op de inwerking vanuit de goddelijke vonk op zijn wezen, maar in veel gevallen zijn die reacties op z'n best karikaturaal te noemen.

De geschiedenis bewijst ons dat maar heel weinig mensen op eigen kracht doordringen tot de werkelijke bedoeling en zin van het leven. Zoals in de mythe van Valentinus de Christus wijsheid komt helpen, zo komen er op gezette tijden, op momenten in de tijd dat de mensheid daar psychologisch rijp voor is, gezanten tot de mens die zich vanaf hun geboorte bewust zijn van het 'gans

andere'. In zichzelf zijn zij het levende bewijs van twee werelden, van de kracht en de werkzaamheid van de nieuwe ziel, die in de mens kan leven, en zij verbazen vriend en vijand met hun vaak ongelooflijke werken en werkzaamheid. Zij brengen de mens opnieuw in aanraking met de leer van de twee natuurorden en in alle eenvoud verklaren zij hem zijn plaats en roeping in de schepping.

Het is al vaak benadrukt, dat wij leven op de overgang van het Vissen- naar het Watermantijdperk.

Het Watermantijdperk is een periode van resultaat: in die periode zal blijken wie die nieuwe bezieling bezitten gaan, en wie niet.

Als een concrete uiting van het aanbreken van deze nieuwe tijd zien we direct na de Tweede Wereldoorlog nagenoeg tegelijkertijd een aantal overeenkomstige zaken naar voren treden: Gilles Quispel diept de originele doctrine van Valentinus op uit Irenaeus; in het zand van Egypte worden bij Nag Hammadi 52 codices gevonden met originele gnostieke geschriften, en J. van

Rijckenborgh treedt op als voorbeeld van een van degenen die de mensen bijstaan op de weg van zielenbevrijding; hij brengt het levende christendom van het rozenkruis, waarvan hij op dat moment de leider is.

Op een complete uitgave in het Nederlands van de Nag Hammadi-geschriften hebben we tot 1995

Perfecte Eon

Ogdas	Tweede tetras	Diepte <i>Abyssos</i>	Stilte <i>Sigè</i>		
	Eerste tetras	Bewustzijn <i>Nous</i>	Waarheid <i>Alètheia</i>		
		Woord <i>Logos</i>	Leven <i>Zoë</i>		
		Mens <i>Anthropos</i>	Gemeenschap <i>Ekklesia</i>		
		Diep <i>Bythius</i> Onvergankelijk <i>Ageratus</i> Zelfstandig <i>Autophyes</i> Onbeweeglijk <i>Acinetes</i> Eengeborene <i>Monogenes</i>	Vermenging <i>Mixis</i> Eenwording <i>Henosis</i> Genot <i>Hedone</i> Versmelting <i>Syncrasis</i> Gelukzaligheid <i>Macaria</i>	Vertroostend <i>Paracletus</i> Vaderlijk <i>Patricus</i> Moederlijk <i>Metricus</i> Eeuwgebewust <i>Ainus</i> Verkondigend <i>Ecclesiasticus</i> Geliefde <i>Theletus</i>	Geloof <i>Pistis</i> Hoop <i>Elpis</i> Liefde <i>Agape</i> Begrip <i>Synesis</i> Gelukzaligheid <i>Macariotes</i> Wijsheid <i>Sophia</i>

Schematische voorstelling van het Pleroma volgens Valentinus in Tertullianus, Opera, Basel 1539. In: Gillis Quispel, Valentinus de gnosticus en zijn Evangelie der Waarheid, De Pelikaan, Amsterdam 2003

moeten wachten en de valentiniïaanse mythe van Quispel werd pas in 1985 getoetst door Attridge en Pagels. Direct na de oorlog komt er vanuit het moderne rozenkruis een stroom van publicaties op gang, waarin de leer der twee natuurorden expliciet wordt voorgelegd aan het zoekende publiek, en groeit het rozenkruis autonoom uit tot een

geestesschool, door middel waarvan het Licht kan instromen in deze wereld. In veel van de zogenaamde ‘rijke’ landen heeft de mens zowel wat betreft zijn materiële omstandigheden als wat betreft de vrijheid van meningsuiting zo ongeveer het punt van verzadiging bereikt, zo niet reeds overschreden. Veel meer dan wat wij reeds verworven hebben, heeft de wereld niet te bieden. Parallel met de industrialisatie en democratisering heeft er sinds het einde van de negentiende eeuw een spirituele zoektocht plaatsgevonden, zowel in de esoterische bewegingen als in deelgebieden van de academische wetenschap. Als resultaat daarvan ligt de geopenbaarde waarheid als op een presentieblad voor ons. In het hermetische traktaat *Vermaning van de ziel* treffen wij een fragment aan, dat precies aansluit bij de Aquariusmens: “De stoffelijke wereld beneden, o ziel, is het verblijf van onbevredigd verlangen, van vrees, ontwaarding en droefenis; boven is de wereld van de geest, van rust, ontoegankelijk voor angst, getuigende van de hoge waardigheid en blijdschap. Beide werelden heeft u gezien, in beide werelden heeft u geleefd. Maak nu uw keuze in overeenstemming met uw ervaring. In beide kunt u wonen, door geen van beide zult u worden uitgeworpen of verwaarloosd. Maar het is voor een mens onmogelijk tegelijkertijd gekweld te worden door onbevredigde verlangens én in rust te zijn, verheven te zijn én ontaard, verheugd te zijn én verdrietig. In de mens kunnen de liefde voor de wereld en de liefde voor de andere wereld niet verenigd worden. Dat is onmogelijk” ☼

Literatuur op aanvraag bij de redactie

leven of geleefd worden

Hoe complex een mens ook is, hij kan volkomen worden omschreven met twee simpele woorden: in en uit. Op het kruispunt van deze tegenstelling vinden wij dan wat wij noemen een persoon, een 'ik'.

Onze wereld is volgens de universele en eeuwenoude leringen zeventvoudig; zo ook de mens, zo ook zijn interactie met de wereld. Op ieder niveau van zijn natuurwezen, van de grofste tot de fijnste aanzichten, is permanent een opname en dan weer een uiting daarvan werkzaam; twee simpele parameters, in en uit, bestrijken een breed spectrum van behoeften, kwaliteiten, vaardigheden en mogelijkheden. Er komt heel wat bij ons binnen, wordt verwerkt, geassimileerd, getransformeerd - en teruggekaatst in de grote of kleine omgeving.

Vast en vloeibaar voedsel wordt opgenomen, wordt omgezet in de nodige stoffen voor groei, onderhoud, herstel - en de reststoffen worden afgevoerd. Lucht wordt ingeademd, de zuurstof opgenomen in het bloed - en het koolzuur uitgeademd. Indrukken creëren een gedachte die op haar beurt een geschikte voedingsbodem zoekt - en zich dan uit in een besluit, een woord, een handeling. Invloeden van mensen, dieren, planten om ons heen, van seizoenen, maan, sterren en planeten komen zo goed als ongehinderd bij ons binnen en bepalen mede ons gedragspatroon; vibratie en stralingen wisselen onze stemming zonder dat wij de precieze mechanismen daarvan doorgronden. Is ons natuurwezen dan een transformatiestation? Of is dit een willoos doorgeefluik voor alle krachten en invloeden die op ons afkomen?

Op het eerste gezicht is er slechts een zeer beperkte graad van toezicht op dat in-en-uit verkeer. De controle op het materiële eten en drinken schept voor de meesten weinig problemen. Horen en zien liggen al iets moeilijker; maar zien is daarom

nog niet kijken en horen is nog niet luisteren. De controle over gewaarwordingen als koud en warm, nat en droog, hard en zacht wordt al problematisch en vergt zo iets als een ruimtepak.

Met de hersenen als kanaal voor de 'in-put' begint het echte werk: inval - inbeelding - indruk - informatie ... en ga zo maar door. Welke filter of zeef kunnen wij daarop toepassen? Hoogstens aandacht voor het milieu waarin wij verkeren, de keuze van lectuur, de mensen met wie wij omgaan; voor zover wij dat alles zelf kunnen kiezen. Voor de bescherming van onze ijlere toegangspoorten, zoals chakra's, de aanrakingen en bewegingen van ons hart of etherisch-astrale beïnvloeding, is het al veel moeilijker iets te bedenken.

Van dit hele gamma aan voeding worden wij alleen geacht de stoffelijke kant te verdienen in de zin van het leveren van een prestatie; de rest is zowat helemaal om niet. Wat stellen wij daar tegenover? In en uit; waar ben ik nu zelf? Ben ik als een plant die vocht, licht en mineralen opneemt, een bloem produceert en dan verwelkt, tot voedsel voor de volgende? Het lijkt een academische vraag maar het is niet zo gek om die processen bij een plant eens nader te bekijken. Wij mogen ervan uitgaan dat mineralen, planten, dieren en mensen vier stadia weergeven in het ontwikkelingsveld dat natuur heet, een ontwikkelingsveld dat nauw samenhangt met het universum: geordend, doelgericht, niet een toevallige samenloop van omstandigheden. In die hele ontwikkeling is - op het eerste gezicht - de bijdrage van onze eenzame plant en haar bloem te verwaarlozen. Beschouwen wij echter 'plant' als de exponent van het 'plantenrijk' dan liggen de zaken heel anders.

*«...Maar ik kleepte mij in hun kledij
zodat ik niet op een vreemdeling zou
lijken die de Parel weg wilde halen,
en opdat de Egyptenaren de slang niet
tegen mij zouden opstoken.*

*Maar op de een of andere manier
merkten zij dat ik hun landgenoot
niet was.*

*Zij palmden mij in en vermengden
mijn drank met hun listen en gaven
mij van hun vlees te eten.*

*Ik vergat dat ik een koningszoon was
en diende hun koning.*

*Ik vergat de Parel
waarvoor mijn ouders mij gezonden
hadden.*

*En door de zwaarte van hun voedsel
viel ik in een diepe slaap.»*

(Fragment uit 'De hymne van de Parel',
Apocriefe handelingen van de apostel Thomas)

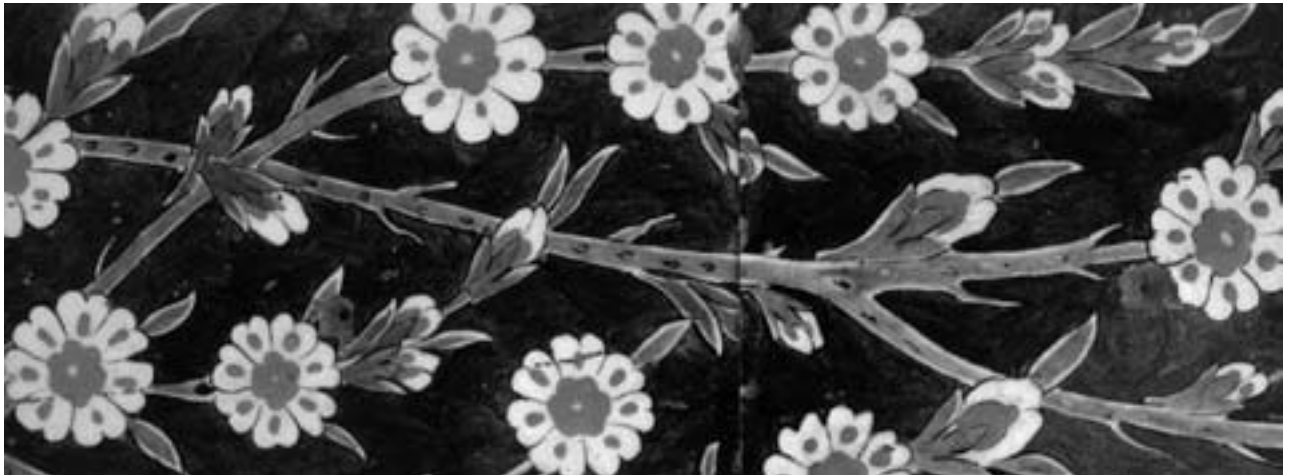
HET EINDEVAN EEN IDYLLE Voor onze beschouwing is van belang: er is maar één plant, dé plant, maar met ontelbare gedaanten. Langs al die individuele verschijningsvormen veronderstelt men een evolutie van het plantenrijk tot vrij bewegende planten, en van daar tot het dierenrijk. En is de mens dan uit de dieren ontstaan? Zijn momentele vorm heeft hij er wellicht aan te danken; niet echter zijn wezen, dat in principe goddelijk, en bovennatuurlijk is. Niet uit de dieren, niet uit de

zichzelf, door opname van de nodige elementen uit de omgeving, tot rijpheid, tot volmaaktheid. Maar eenmaal zover gekomen, volgt in een plantenleven een nieuwe fase: middelpuntzoekend wordt middelpuntvliedend; de opgenomen stoffen en energieën worden aan de natuurlijke kringloop teruggegeven, als geuren, als schoonheid, als elementen voor de instandhouding van de eigen soort en die van hogere levensvormen. Bij de mens wijkt dat proces wel enigszins af.

Niet uit de dieren, de planten of de mineralen komt de geestelijke kern voort; maar uit de fundamentele natuur

planten, niet uit de mineralen komt zijn geestelijke kern voort; maar uit de fundamentele natuur, en nog steeds zijn de hoogste aanzichten van de geest in hem, als natuurlijke mens, werkzaam. In zijn natuurgestalte leeft veel van het dier, de plant, het mineraal, maar hetgeen hem mens maakt is de glans van de geest, die eens bewust zijn deel was. Was? Inderdaad; dit idyllische beeld is helaas danig verstoord. Waar het in-en-uit bij de lagere natuurrijken voert tot groei en tot een relatieve volwassenheid – binnen de beperkingen van hun trap van ontwikkeling – zien we die innerlijke groei bij de mens vaak gehinderd door een instabiliteit in dat in-en-uitritme. Ondanks het feit dat het van nature een ingebouwd, zelfregelend mechanisme is dat aanvankelijk geheel in dienst van de eigen opbouw en ontwikkeling stond. Ook onze plant stuwt

Begaafd met verstand, kwam hij al in een vroeg stadium op het idee om een en ander een beetje in zijn voordeel bij te sturen, naar de normen van zijn actuele bewustzijn. Zo zien wij het ‘in’, het middelpuntzoekende, tot de meest verfijnde vormen gecultiveerd worden, net als bij de plant. Maar daar houdt de vergelijking op. Waar je analoog met de plant mag verwachten dat de volwassenheid ook de middelpuntvliedende fase zal inluiden, zien we een sterke neiging om het resultaat van die hele opname te gebruiken als nieuw kapitaal, als een investering voor nog meer in. Nu niet alleen in materieel bezit, maar voornamelijk ook in hogere, immateriële waarden zoals macht, eer en comfort; waarden die, samen met gezondheid, algemeen als ‘het geluk’ worden beschouwd. Wat overigens tot op zekere hoogte ook wel zo is.

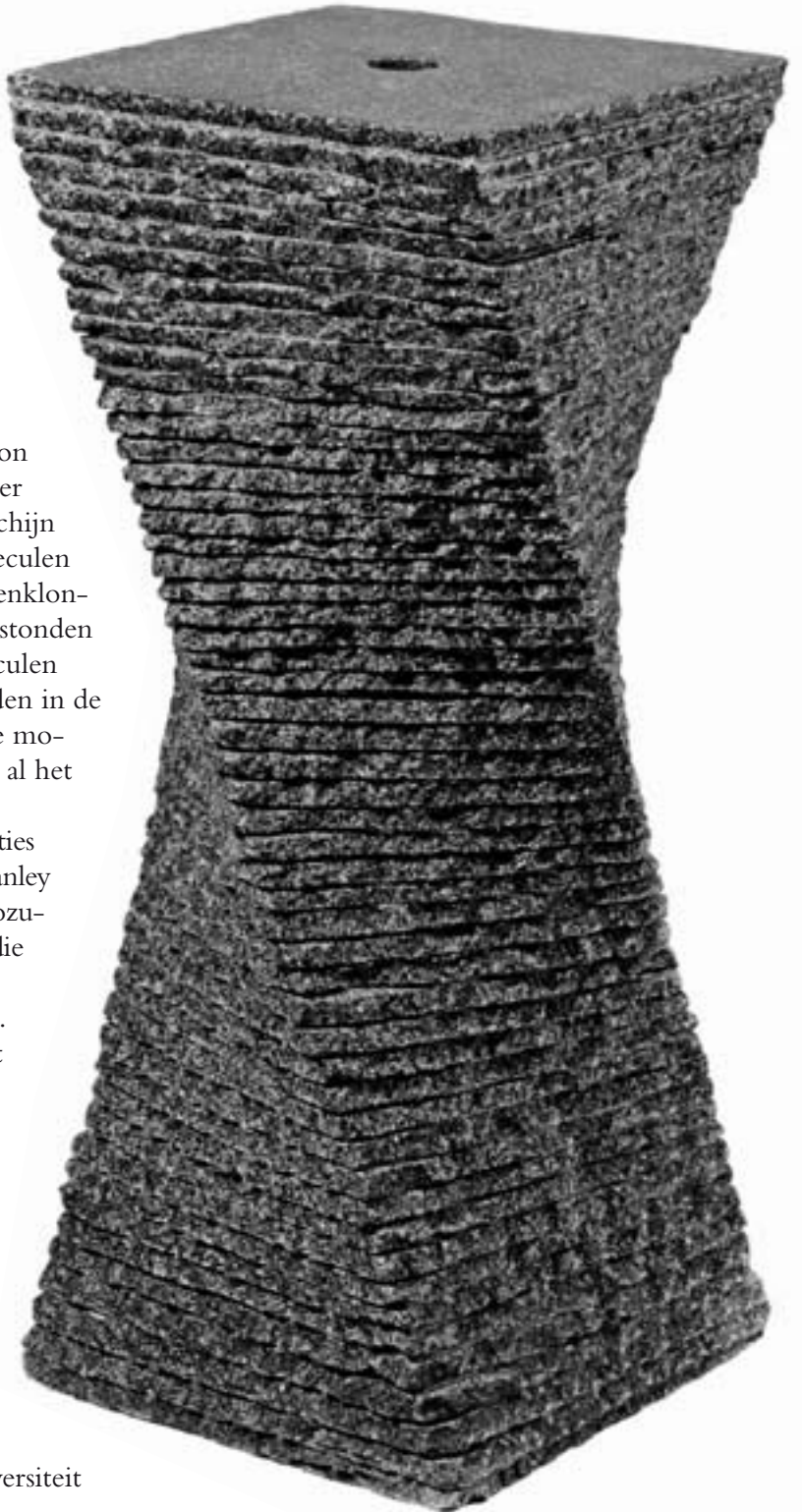
DE NIEUWE GERICHTHEID Tot welke hoogte? Wij spraken over volwassenheid, in verband met de verschillende levensgolven: mineraal, plant en dier. De volwassenheid die wij hier bedoelen houdt niet op bij de voltooiing van de natuurgestalte, maar vraagt van de persoonlijkheid een rijpheid en een inzicht die boven het animale uitgaan en een hoogte bereiken die een grensgebied vormt, een overganggebied naar een hogere levensuitdrukking. Een mens die de ware volwassenheid nadert zal ervaren dat enerzijds zijn vermogens niet verder reiken dan die grens, en dat anderzijds een werkelijkheid in hem leeft, een achtste niveau als het ware, die over die grens heen reikt; een werkelijkheid die ogenschijnlijk haaks staat op onze natuur, maar toch een herkenning opwekt, een glimp van de zolang vermoede en gezochte onsterfelijkheid. Dit groeiende bewustzijn kan gaandeweg een ware ommekeer bewerkstelligen. Door de nieuwe gerichtheid ontstaat iets van het licht, iets totaal nieuws in ons wezen en wekt in ons hart het kristal niet-van-deze-wereld. Van daaruit breekt een perspectief open, dat uitziert op het eeuwig zijnde.

LICHT IS LIEFDE Behoedzaam en straal voor straal opent het licht zijn bronnen naarmate de mens die het licht zoekt dit vermogen aankan. "Is de leerling klaar, dan is de meester daar." Naarmate het inzicht en verlangen van de oude mens het toelaten, bouwt het licht aan de nieuwe mens, nu eens verbrekend en opruimend, dan weer opbouwend en vernieuwend. Het op zichzelf gerichte in-uit van voorheen wordt een belangeloos en toch vreugdevol geven. Met duidelijk een heel andere betekenis van het 'geven' dan wij in onze gewone in-en-uit-dualiteit gewend zijn. Dit geven is een deelhebben, een bepalend deel zijn van een geheel, van een totaliteit. "Geef, en u zal gegeven worden"; het is de uitnodiging van het groeiende rijk in ons. In het beantwoorden van die uitnodiging ligt het ware geluk besloten. De mens die de kwintessens van het mens-zijn heeft bereikt, weet van zijn oorsprong, doorleeft de materie en vindt zijn ware plaats en bestemming, als individu, én als levende exponent van de mensheid: de dienaar die het huis toebereidt voor de ander, en daarin het Licht kan spreiden voor allen die het huis naderen ☺

god en dna – god in dna?

De oersoep Francis Crick, een van de ontdekkers van de dubbele-helixstructuur van DNA stelde eens in een voordracht de vraag: wat was er het eerst: DNA, RNA of begon alles met eiwit? Een van de theorieën over het ontstaan van DNA is dat het tevoorschijn kwam toen kleinere voorlopers van moleculen in het water van de vroege oceanen samenklonterden in een soort ‘oersoep’. Daarin ontstonden lange reeksen waaraan steeds meer moleculen vastklonterden, die uiteindelijk resulteerden in de dubbele strengen DNA-moleculen, in de moderne wetenschap gezien als de basis van al het leven op deze planeet.

In 1953 werden onder laboratoriumcondities experimenten gedaan door de chemici Stanley Miller en Harold Urey. Zij maakten aminozuren in een oersoepatmosfeer; een situatie die dan zou moeten corresponderen met omstandigheden bij het ontstaan van de aarde. Men neemt tegenwoordig echter aan dat de oorspronkelijke atmosfeer toch weer anders was. Miller gebruikte gereduceerde componenten, zoals methaan en ammoniak. Tegenwoordig denkt de wetenschap dat de oeratmosfeer voornamelijk bestond uit koolstofmonoxide, koolstofdioxide en stikstof. Als je Millers experiment herhaalt met deze stoffen, dan ontstaan er geen aminozuren, alleen een klein beetje glycine. “Einde verhaal, zou je zeggen,” zegt astrobioloog dr. Oliver Botta van de universiteit

De vaststelling van de wetenschap dat DNA het leven stuurt, kan als een enorme bewustzijns-sprong aangemerkt worden. Zou de mens eindelijk de kinderjaren ontgroeid zijn, waarin hij zich steeds uit onmacht en angst toekeerde tot een onbekende energie die we God noemen? Leert hij eindelijk inzien dat God en mens, leven en natuur, bewustzijn en ontwikkeling één zijn? Nadert de mensheid de volwassenheid?

van Leiden in een recent artikel in Bionieuws. “Maar toch niet helemaal. De chemische reacties die Miller aantoonde hebben wel plaatsgevonden. Maar dan niet op de vroege aarde, maar elders in het heelal, in asteroïden en misschien in kometen. De gereduceerde stoffen die Miller gebruikte zijn daar namelijk wel beschikbaar; die ontstaan tussen de sterren. Deze voorloperstoffen worden opgenomen door asteroïden. Daar reageren ze op een vergelijkbare manier als in het Miller-experiment en ontstaan er aminozuren.”

Het probleem met het ontstaan van aminozuren in de ruimte is dat ze niet stabiel zijn onder invloed van licht. ‘De aminozuren moet je dan verstoppen in het binnenste van een planetair lichaam, zoals een asteroïde. Het betekent dat meteorieten die op aarde neerstorten de bouwstenen van het leven bij zich kunnen hebben. Dat gebeurt nog steeds, want we treffen deze stoffen inderdaad aan in meteorieten. De centrale vraag in dit onderzoeksgebied is dan ook: bezorging van buitenaf of eigen productie op aarde. Op de universiteit van Leiden gaat men in studies ervan uit dat de bouwstenen buiten de aarde zijn gemaakt. Overigens is het leven zoals wij dat nu kennen – DNA, RNA, eiwitten – waarschijnlijk niet zo ontstaan. Tegenwoordig denkt men dat PNA, peptide nucleic acid, een krachtig en complex molecuul, een belangrijke rol heeft gespeeld. Een ander probleem was dat er een mechanisme moest zijn dat de dubbele strengen voortdurend moest verbreken om de cycli aan de gang te houden. Rond 50 graden Celcius vormen de enkele strengen een soort mal waarop andere zich kunnen hechten; terwijl deze bij temperaturen van onge-

veer 100 graden weer afbreken en het aantal moleculen daardoor verdubbelt. Als de temperatuur lager wordt, begint alles weer van voren af aan. Het aantal replica’s vermenigvuldigt zich exponentieel. Veertig cycli produceren een triljoen identieke kopieën.

Een heel andere maan Daarbij is het waarschijnlijk dat de maan een heel belangrijke rol speelde – en speelt – bij het ontstaan en het in stand houden van leven. Richard Lathe, een moleculair wetenschapper aan de universiteit van Edinburgh, heeft de volgende theorie ontwikkeld: doordat de maan een miljard jaar na het ontstaan van onze aarde op veel kortere afstand eromheen cirkelde, waren er voortdurend enorme eb- en vloedbewegingen. De toenmalige kustlijnen werden afwisselend onderworpen aan snel veranderende zoutgehalten. Dit moet toen geleid hebben tot het steeds terugkomende samengaan en weer verbreken van de dubbele kettingmoleculen. Toen de enorme getijden over de kusten rolden, zullen de zoutconcentraties heel laag geweest zijn.

Zelfs de dubbelstrengs DNA-moleculen van nu verbreken onder dergelijke omstandigheden, ook omdat de elektrisch geladen fosfaatgroepen op elke streng elkaar afstoten.

Bij afgaand water echter zullen er hoge concentraties geweest zijn van voorlopermoleculen en zout dat bezonken was. Omdat hoge zoutconcentraties de fosfaatladingen van DNA neutraliseren zal dit een positieve uitwerking gehad hebben op de vorming van moleculen met twee strengen, zoals DNA. Deze voortdurende zoutcycli en de steeds veran-

derende temperaturen zullen moleculen als DNA hebben vermeerderd. De getijden waren bij deze ontwikkeling van het grootste belang. De zon zorgt er ook voor dat op aarde getijden ontstaan maar in veel mindere mate dan de maan. Zeker was dit drie en half miljard jaar geleden veel en veel minder.

Uiteraard speelde ook de zon met haar energie een grote rol bij bovengenoemde gebeurtenissen. Vergeleken met de situatie van heden bevond zij zich echter niet, zoals de maan toen, veel dichter bij de aarde.

Zoals gezegd: zonder DNA is geen leven mogelijk. Van de eencellige amoëbe tot de grootste walvis is DNA de belangrijkste component en het zorgt er ook voor dat het leven voortduurt, in welke vorm dan ook. De theorie van Lathe verklaart de rol van de maan bij de allereerste voortplanting door celdeling van DNA, maar de oorsprong ervan blijft een vraagteken. In deze visie blijft de bezieling en het

sprong van het leven een doelbewuste intellectuele handeling was. Met 'beter' bedoel ik 'minder slecht'." Prof. Anthony Flew (filosoof) stelde in december 2004: "De enige goede verklaring voor de oorsprong van het leven en de gecompliceerdheid van de natuur is een superintelligentie, een onbekende scheppende kracht". Zijn definitie van God lijkt echter weinig op de godheden uit het joodschristelijk-islamitische gedachtengoed, die hij omschreef als 'almachtige oriëntaalse despoten, kosmische Saddam Hoesseins'.

Overigens stelde Einstein dat 'God zich manifesteert in de wetten van het universum als een geest die veel en veel meer superieur is dan die van de mens en ten opzichte van wie wij ons met onze geringe mogelijkheden, bescheiden dienen op te stellen.' Hij was het met Spinoza eens dat 'hij die de natuur kent, God kent', niet omdat de natuur God is, maar omdat wetenschappelijk benaderen van de natuur tot God leidt.

Hoe dan ook, er is in het stelsel van de mens een plek voor God

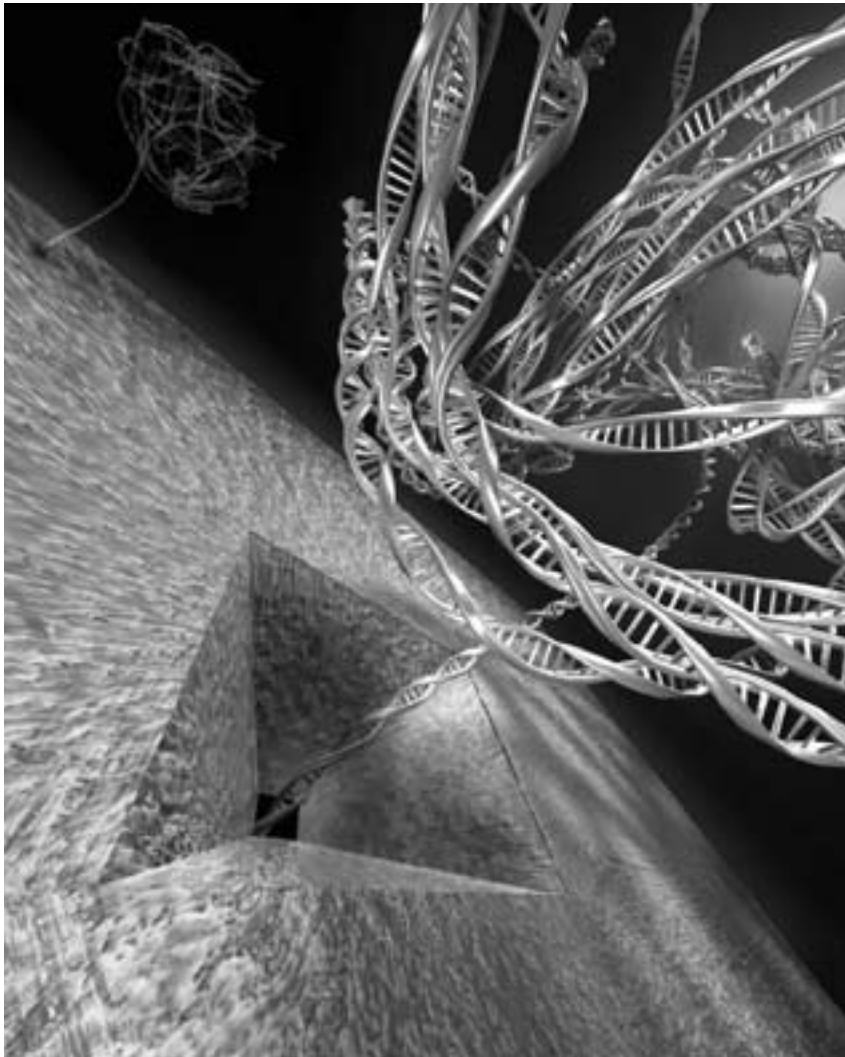
grote scheppingswonder, zoals we dit kennen uit de universele leringen van alle tijden en waarvan ook wij uitgaan, buiten beschouwing. Het is zuiver wetenschappelijke theorie waarover wij hier spreken!

Niet alleen stoffelijk DNA heeft zonder leven geen bestaansrecht, maar het leven heeft geen bestaansrecht zonder DNA. Dit blijft de grote vraag, die niet op stoffelijk niveau alleen beantwoord kan worden; het is een vraag waar de huidige wetenschap geen eenduidig antwoord op kan geven. Er zijn echter steeds meer wetenschappers die de gedachte aanhangen dat er een onbekende grootheid aan het werk geweest moet zijn.

Prof. Fred Hoyle (astronoom): "In plaats van als een ongelooflijk kleine waarschijnlijkheid aan te nemen dat het leven is ontstaan door de blinde natuurkrachten, lijkt het beter aan te nemen dat de oor-

Paul Davies, het hoofd van een groep denkers aan de Arizona State University onderzoekt in zijn nieuwste boek het verwarrende feit dat veel basishoedanigheden van het fysieke universum als het ware gemaakt zijn om leven te laten ontstaan. Hij gaat uit van het principe dat de geschiktheid van het universum om intelligent leven voort te brengen geen ongeluk is maar een logische ontwikkeling. Dan stelt hij de vraag: houdt het ontwerp van het universum het bestaan van een denkende (intelligent) ontwerper in? Hij concludeert uiteindelijk dat er een soort ongedefinieerd 'levensprincipe' moet zijn in de kosmos, en hij voegt er aan toe dat het 'iets is wat ik meer in mijn hart voel dan in mijn hoofd'.

Religie in het DNA? Alles wat de mens niet begreep en niet begrijpt – ook de natuurkrachten waar men bang voor was en is – is de wil van een god,

Wetenschappelijke weergave van DNA dat zich verplaatst door een minuscule opening (nanopore) in vaste toestand.

en Arabische alfabet en baselementen van het DNA, waterstof, stikstof, zuurstof en koolstof. In die oude talen ‘spelt’ onze genetische code de oude naam van de godheid. Diezelfde naam is in alle mensen vastgelegd, wat hun geloofsstructuren, handelingen, levensstijlen, religies of maatschappelijke omstandigheden ook zijn. Deze verbinding werd al minstens duizend jaar voor de huidige wetenschap dergelijke verbindingen staaft, vermeld in de oude heilige teksten zoals de Hebreeuwse *Sefer Yetzirah*. Het boeddhisme gaat uit van evolutie waarbij alles tot wording komt, verandert en uiteindelijk oplost. Boeddhistische denkers hebben altijd aangenomen dat het universum

heeft de mens lange tijd gemeend, en velen denken het nog.

Religie is zo oud als de mens. Bepaalde neurobiologen en andere wetenschappers geven het gods idee zelfs een plaats in de hersenen, de zogenaamde godplek. De gevoeligheid per individu voor spirituele impulsen hangt samen met de DNA-volgorde. Vastgesteld werd dat het VMAT2-gen dat een C bevat, ervoor zorgt dat deze mensen een hogere gevoeligheid bezitten voor spiritualiteit dan bijvoorbeeld mensen met een A. Hoe dan ook, er is in het stelsel van de mens een plek voor God.

Kabbala Onderzoekers die zich oriënteren op een bepaalde interpretatie van de kabbala komen tot de conclusie dat de naam van de godheid als een code ligt bewaard in elke cel van de mens. Zij leggen verbanden tussen letters uit het oude Hebreeuwse

miljarden jaren oud is en zij kennen geen overeenkomstige scheppingsmythen zoals in de joods-christelijke traditie. De boeddhisten zijn ervan overtuigd dat zowel mensen als dieren een bewustzijn bezitten dat de dood overleeft.

Het hindoeïsme staat nog het dichtst bij de moderne wetenschap. Men spreekt over het eeuwige wiel van de tijd dat in opeenvolgende cycli wentelt in een nimmer ophoudend opgaan, blinken en verzinken. Reeksen scheppingen en vernietigingen van reeksen universa zijn in hun kosmologie normale gedachtengangen. Ook gaat de ziel door reeksen van geboorten en overlijden (samsara).

Creationisme Zowel de wetenschappelijke wereld als de publieke opinie in Europa aanvaardden bijna geheel en al de evolutietheorie. De situatie in Amerika is echter geheel anders. Daar is een con-

troverse gaande, waarmee diepgaande religieuze en filosofische aannames gemoeid zijn en die gaat over de tegenstelling tussen de fundamentalisten en de modernisten. In de Verenigde Staten manifesteert zich steeds luider een uitdijende groep fundamentalistische christenen die de evolutietheorie niet accepteren.

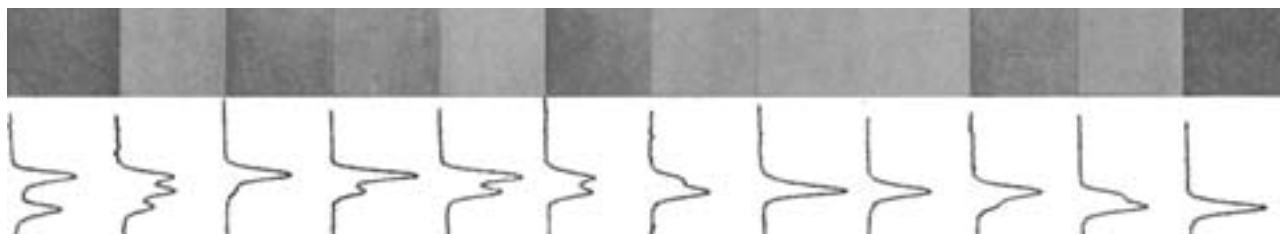
Christenen blinken uit in dogma's. De creationisten binnen het christendom zijn tegenstanders van de evolutieleer. Zij gaan ervan uit dat een verzameling oude mythen en sagen uit het oude Juda en Mesopotamië, die ten minste drie verschillende stromingen vertegenwoordigen en die in de zesde eeuw voor Christus door joodse priesters zijn opgeschreven, letterlijk weergeven hoe de wereld is ontstaan. Zij zien het plan van God als tijdloos en onveranderlijk, terwijl niets de verschillende planten en dieren met elkaar verbindt. De wereld werd, zoals zij menen, in ongeveer 4004 v. Chr. in het tijdsbestek van een week geschapen. Van groot belang is voor hen dat er een absoluut verschil is

leeftijd van de aarde en kennen verschillende interpretaties van het boek Genesis.

3. progressieve creationisten, die aanvaarden dat de menselijke soort veranderde of zich ontwikkelde en ook geloven dat dit proces voortdurend werd gestuurd door God. Wel houden zij er verschillende meningen op na over hoe een en ander in zijn werk ging.

David A. Kaufmann van de universiteit van Florida, die dit gedachtengoed aanhangt, zegt bijvoorbeeld: "De evolutieleer mist een voor de wetenschap aanvaardbare verklaring van de oorsprong van de nauwkeurig ingevoerde codes in de cellen, zonder welke er geen specifieke eiwitten gemaakt kunnen worden en er derhalve geen leven mogelijk zou zijn."

Het klassieke argument waarmee men het bestaan van een uiterlijke God aannemelijk wil maken, is dat er een 'eerste oorzaak' moet zijn. Filosofen als David Hume en Immanuel Kant tonen evenwel aan dat deze stelling incorrect is omdat deze wordt geneutraliseerd door zijn eigen uitgangspunt. Als

tussen dieren en mensen – in tegenstelling tot de aanhangers van de evolutieleer, die menen dat de mensen uit de apen zijn voortgekomen.

Men onderscheidt:

1. jonge-aardecreationisten, die geloven dat de evolutie wetenschappelijk onhoudbaar is en slechts een poging is het atheïsme te rechtvaardigen. Zij gaan uit van de letterlijke juistheid van het geschrevene in de Bijbel en interpreteren het scheppingsverhaal letterlijk, waarbij die schepping minder dan 10.000 jaar geleden plaatsvond.
2. oude-aardecreationisten (actualisten), die ervan uitgaan dat de natuurlijke processen in het verleden volgens dezelfde wetten verliepen als tegenwoordig. Zij aanvaarden een veel hogere

alles een eerste oorzaak zou hebben wat maakte of veroorzaakte dan de godheid? Hieruit volgt dat net als een God het universum er spontaan was. Maar hoe is het als God en het universum onscheidbaar, ja zelfs hetzelfde zijn?

Laten we nog eens de mythe van Genesis weergeven, waarbij we het beeld van een onkenbare superintelligentie als uitgangspunt vasthouden. In dit verhaal wordt de interactie tussen de maan en het ontstaan van DNA, leven, zoals wij het kennen en het zich nog zal ontwikkelen, in feite heel aardig beschreven. Het is per slot van rekening een scheppingsmythe. Of deze mythe in de oorspronkelijke vorm is overgeleverd, mogen we gerust betwijfelen, zeker gezien de door machtspolitiek

gemotiveerde aanpassingen in de Bijbelboeken en de ingrijpende veranderingen erin door de eeuwen heen.

In het begin schiep God de hemel en de aarde.

Een onkenbare scheppende kracht creëerde de aarde en de hemelen, bepaalde de afstand van de maan tot de aarde en maakte dat er water op de aarde was:

De aarde was woest en leeg, vormloos, en duisternis heerste op de oppervlakte. En de geest van God bewoog zich over de wateren.

In het begin cirkelde de maan dicht langs de aarde, maar geleidelijk werd het tolleren ervan minder en ontstond er een wenteling die regelmatige opvolging van dagen en nachten veroorzaakte:

God zei: er zij licht en er was licht. En God nam het licht waar en zag dat het goed was: waarop Hij het licht van de duisternis scheidde.

Hij noemde het licht dag en de duisternis nacht. En de avond en de ochtend vormden de eerste dag.

deel van de aarde hebben bedekt, terwijl er maar een beetje droog land zou zijn geweest:

Toen vond Hij dat er een terra firma moest zijn waardoor de wateren gescheiden worden van de wateren. God maakte dat en scheidde de wateren, zodat er beneden en boven terra firma, wateren waren.

De enorme getijdengolven overstromden het land over grote afstanden terwijl zij voortdurend de levengevende 'oersoep' als het ware doorroerde totdat er uiteindelijk leven ontstond. Toen de levende wezens zich ontwikkelden ontstonden er in eerste instantie planten:

Laat er nu gras groeien op de aarde en gewassen die zaden voortbrengen, en vruchtbomen die naar hun aard vruchten dragen, die zaad dragen. En God sloeg dat alles gade en zag dat het goed was.

De eerste dieren ontstonden in de oceanen en kwamen later het land op en gingen daarna ook de lucht in als gevleugelde dieren.

Vervolgens zei God: laat de wateren wemelen van levende wezens, en dat er gevogelte over de aarde in het

Als alles een eerste oorzaak zou hebben wat maakte of veroorzaakte dan de godheid?

Toen dacht Hij: en laat er licht zijn aan het firmament van de hemelen zodat er licht op de aarde zal komen: en zo gebeurde. En God maakte twee grote lichten, het grote licht waardoor de dag werd bepaald en het kleinere licht waardoor de nacht werd bepaald; ook maakte Hij de sterren.

De schuine stand van de aarde werd door de maan in stand gehouden en er ontstonden dagen, jaren en ook veranderende seizoenen die steeds weer in een zekere regelmaat terugkeerden:

Daarop bedacht Hij dat er lichten in het uitspannel van de hemelen moesten zijn om de dagen te scheiden van de nachten, en dat zij konden dienen als tekens om de vaste tijden van dagen, jaren en seizoenen aan te wijzen.

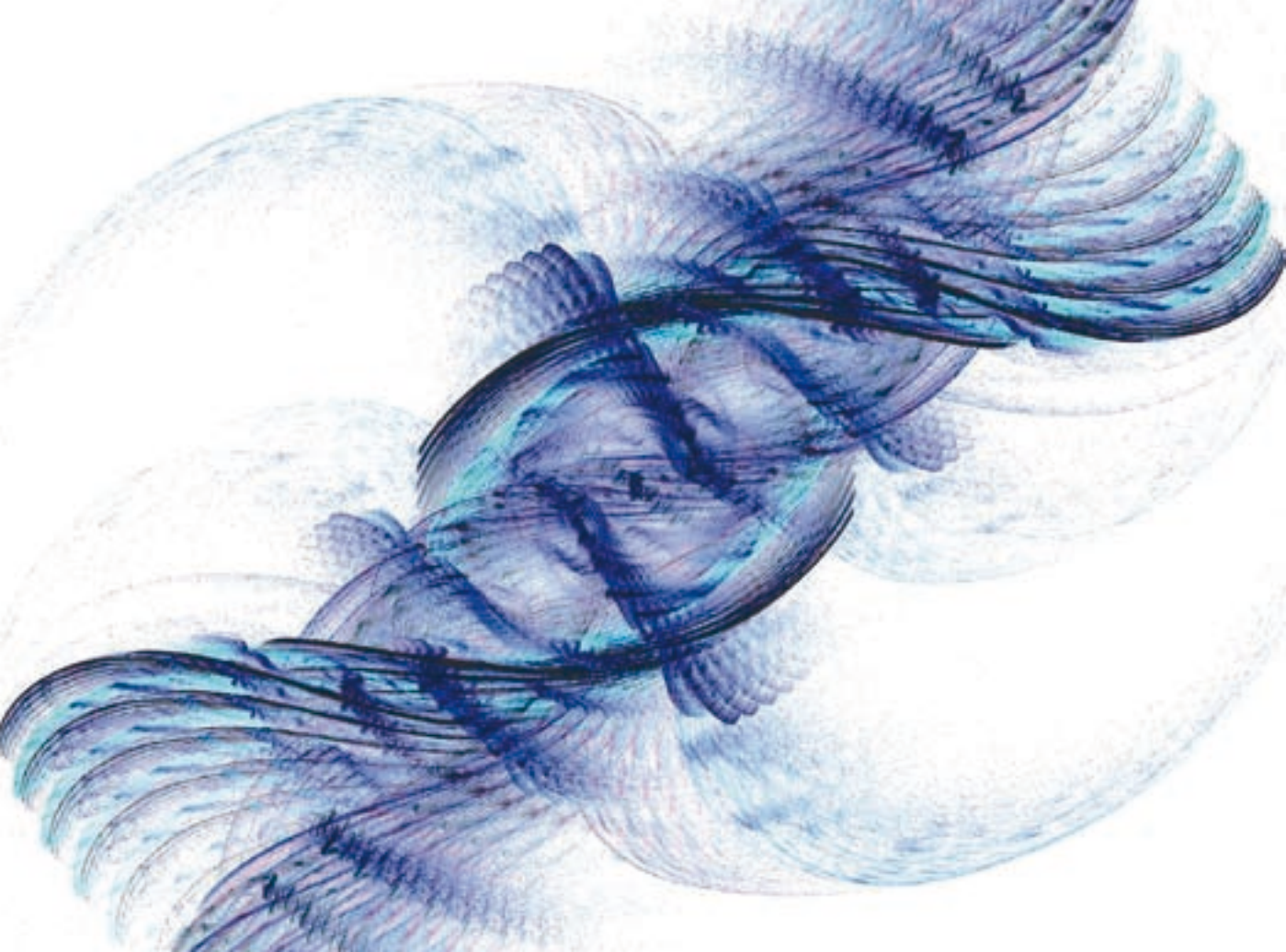
De vroegere maan was enorm groot en scheen heel fel. Haar cirkelgang, zo dicht rond de aarde, veroorzaakte reusachtige getijden. Als de maan niet geschapen zou zijn, zouden de zeeën het grootste

uitspannel mag vliegen. Toen schiep God grote walvissen en alle krioelende levende wezens, waarvan de wateren wemelen en allerlei gevogelte. Dit alles overziende, zag God dat het goed was.

Hij zegende hen terwijl Hij zei: wees vruchtbaar en talrijk, vul de wateren van de zeeën en laat het gevogelte zich op aarde vermenigvuldigen. Daarna zei Hij: dat de aarde levende wezens voortbrengt, naar hun aard, vee en kruipend gedierte en wild gedierte naar hun aard; en zo gebeurde. En God zag dat het goed was.

Vele miljoenen levensvormen kwamen en gingen, zij veranderden geleidelijk in meer gecompliceerde levensvormen en uiteindelijk ontstond een zekere intelligentie en zelfbewustzijn.

Nog maar 25.000 jaar geleden waren er drie soorten mensachtigen: *homo floresienis*, *homo neanderthalis* en *homo sapiens*. De neanderthalers hadden een

Kunstenaarsimpressie van een DNA-streng © Sven Geier, VS 2007

grotere herseninhoud dan de momentele mens en ook zij lachten en huilden en wisselden informatie uit. Hun begrafenispraktijken wijzen op een religieus bewustzijn. Maar nu zijn wij alleen over op de aarde:

Toen bedacht God dat hij de mens wilde maken naar Zijn beeld, en dat Hij moet heersen over (de verantwoording nemen voor) alles wat op de aarde leeft. De vissen, het gevogelte, het vee, het kruipend gedierte en wat er nog meer leeft.

En God schiep de mens naar Zijn beeld, man en vrouw schiep Hij hen. En God zegende hen en zei: wees vruchtbaar en wordt talrijk, vervul de aarde en onderwerp haar (maak wijs gebruik van haar) heers (op verantwoordelijke wijze) over de vissen van de zee en over gevogelte uit de hemel en over ieder levend ding dat zich op de aarde beweegt.

Na elke catastrofe die de samenlevingen op de aarde grotendeels wegvaagde, hebben de overblijvers van de toenmalige beschavingen zich via een

aantal bewustzijnssprongen ontwikkeld. Wellicht kan de ontwikkeling van de mensheid vergeleken worden met die van een kind. Dat ontwikkelt zich ook in sprongetjes; steeds weer worden er op bepaalde momenten impulsen gegeven, waarnaar het kind, of het wil of niet, gaat handelen.

De ons bekende beschavingen gaan ongeveer tien- tot twaalfduizend jaar terug tot ongeveer 7.000 - 10.000 jaar v. Chr. Van groot belang is voortdurend in het oog te houden dat de ontwikkeling van de mensheid niet lineair geschiedt. Met andere woorden, ook in onze tijd vind je naast de mentaliteit van de middeleeuwen die van het meest geavanceerde tijdperk en die beïnvloeden elkaar steeds opnieuw, over en weer. De aarde is een ontwikkelingsveld voor talloze zielen, waarvan de niveaus enorm kunnen verschillen!

Bewustzijnssprong Toch zijn er, in het groot bezien, wel enkele belangrijke bewustzijnssprongen aan te wijzen:

- ★ de Veda's (ca. 6.000 v. Chr. – en ouder) maken geen onderscheid tussen het goddelijke en het geschapene. Alles is één, terwijl alles er bovendien altijd naar op weg is.
- ★ Homerus laat Odysseus ca. 800 v. Chr. zeggen: 'Ik ben' (de geboorte van het individu).
- ★ Jezus de Christus stelt rond 30 na Chr. : 'Het koninkrijk is binnen in u'. In het DNA?
- ★ In 1336 beschrijft de dichter Petrarca in een brief dat hij met zijn broer de Mont Ventoux beklom. Toen hij de top had bereikt en hij rond zich keek, ging hij bijna tegen de vlakke door het gevoel van geweldige wijsheid die hij onderging. Hij zag in de verte andere bergen en wist ook te duiden wat erachter lag. Hij had lijfelijkelijk het perspectief ontdekt "...veel zweet en moeite, opdat het lichaam ietsje dichter bij de hemel komt... zoiets moet de ziel die God nadert toch ook voelen en beangstigen..."

In de renaissance stellen Bruno, Galilei en Kepler vast dat de aarde niet het middelpunt van het heelal is en dat zij om haar as draait. De afbeelding van de blauwe aarde in het heelal heeft in onze tijd (1972) een bewustzijnssprong veroorzaakt. Geleidelijk realiseerde men zich op de gehele planeet dat wij een minuscuul onderdeel zijn van een heel groot geheel. Natuurlijk zijn er veel bewustzijns-sprongen geweest die wij nog niet waar kunnen nemen. Er zullen er nog veel volgen.

En ook de vondst in 1953 van Watson en Crick dat DNA het leven stuurt, kan men als een enorme bewustzijnssprong zien. Is het een nieuwe stap in een nietsontziend materialisme? Of zou de mens nu eindelijk de kinderjaren ontgroeien? Wordt de mens eindelijk een autonoom individu, die verantwoordelijkheid neemt voor zichzelf en alle levende wezens om hem heen?

ZIE HET INNERLIJK! Overigens is het wel zo dat Lao tse, Confucius en Boeddha (en de eveneens uit de zesde eeuw v. Chr. stammende Jina, wiens volgelingen de jains zijn) niet uitgingen van een uiterlijke godheid. Zij stelden dat de mens de innerlijke harmonie, die ook kennis van het hart, gnosis, genoemd kan worden, zelf dient te berei-

ken. In hun visie en filosofie zijn er geen wreken-de of liefhebbende, uiterlijke en gepersonifieerde goden, maar beschikt de mens te allen tijde over zijn eigen lot. Ver voor de ontdekking van DNA trachtten mystici uit het westen en het oosten steeds opnieuw duidelijk te maken dat de godheid zich in de mens bevindt en niet erbuiten.

Meester Eckehart zei in een van zijn preken: "God is overal en Hij is overal volmaakt. God alleen beweegt in alle dingen, in hun essentie ... God is in het diepste innerlijk van elk (ding) afzonderlijk." Angelus Silesius zei eens: "God is zuiver niets, verborgen in het hier en nu; hoe minder je naar Hem reikt, hoe meer Hij zal verschijnen."

Een soefi-gezegde: "God slaapt in de rots, droomt in de plant, beweegt in het dier en ontwaakt in de mens."

Ashtavakra Gita: "Ik ben het oneindig diepe waar-in alle werelden hun oorsprong vinden. Aan alle verschijningsvormen voorbij en eeuwig verstild. Aldus ben ik."

Sri Rama Krishna: "De naam van God is 'Ik ben'. God is niets anders dan het zelf."

Shankara: "Ik ben Brahman... Ik verblijf in alle wezens als de ziel, het zuivere bewustzijn, de basis van alle verschijnselen... In de dagen van mijn onwetendheid, dacht ik dat deze gescheiden van mijzelf waren. Nu weet ik dat ik Alles ben."

En Thomas Merton: "Als ik in de diepten van mijn eigen bestaan en mijn eigen huidige werkelijkheid doordring, het ondefinieerbare zijn dat ik in mijn diepste cellen ben, bereik ik het oneindige 'ik ben', wat de absolute naam van de Almachtige is."

In Alice in Wonderland van Lewis Carroll wordt de algemene situatie van de mensheid duidelijk omschreven: " 'Een wat langzaam land,' zei de koningin. 'Zie je, je moet zo hard als je kunt lopen om op dezelfde plaats te blijven. En als je ergens anders naar toe wilt, dan zul je ten minste tweemaal zo hard moeten lopen!' " ❖

Literatuuropgave bij dit artikel is op te vragen bij de redactie

de schepping van de sophia

Geloof en wijsheid in de scheppingsverhalen van Nag Hammadi

Enkele teksten die in Nag Hammadi zijn gevonden stellen het ontstaan van de goddelijke schepping naar geest, ziel en lichaam op een manier voor, die niet te vinden is in de Bijbel. De bijzondere onthulling is, dat volgens deze geschriften het boek Genesis van het Oude Testament niet het eerste begin van de schepping weer geeft, maar pas veel later begint – in een tweede fase en op een lagere trap van ontwikkeling van de openbaring. De sleutel tot het begrijpen van deze samenhangen heet ‘pistis’ – geloof. In dit artikel gaan wij uit van de geschriften *Het geheime boek van Johannes* en *De Oorsprong van de Wereld*.

De eerste schepping komt direct voort uit de rustende geest en wordt aangeduid als pleroma of de ogdoade (de achttheid): de wereld van de openbaarde geest in beweging. Deze eerste fase van de schepping wordt in de Nag Hammadi-geschriften beschreven. Het bijbelboek Genesis beschrijft daarentegen de schepping van de zielen-stoffelijke wereld uit de chaos door de eonen, van wie de hoogste de oud-testamentische God is. Deze wrekende, toornige God is niet de allerhoogste God, de onzegbare, de ene, uit wie het eerste begin is voortgekomen, maar ‘de kracht met de leeuwenkop’. Waarom is dit weten zo lang verloren geweest? Wat heeft het eigenlijk voor consequenties? Daar de in de stof gevangen sterfelijke mensen het weten betreffende de eerste schepping hebben vergeten, hebben zij ook hun geestkern vergeten en daarmee de basis voor het ware geloof. Zij kennen de ‘eerste mens’ niet meer – hun geestelijk oerbeeld, dat in het pleroma eeuwig bestaat, de ‘Licht-Adam’. Wanneer het de mensen echter gelukt de

geestkern in hun hart weer te ontdekken en hun leven daarop af te stemmen, dan overwint ‘geloof’ ‘de dood’. De Licht-Adam zal in hen uit zijn graf (de materie) opstaan en begint aan zijn opgang in het pleroma; in het hier en nu.

De eerste schepping In *Het geheime boek van Johannes* onderricht de opgestane Jezus zijn discipel Johannes over de ontwikkeling van de oorspronkelijke schepping uit de onzichtbare God. Hij zegt: ‘De eenheid, aangezien die soeverein is en niets erover heerst, is waarlijk God en Vader van het al, de heilige, de onzichtbare die boven het al is, die in onvergankelijkheid verkeert, die woont in het zuivere licht, dat geen ogenlicht aanschouwen kan.’ (...) ‘En zijn gedachte verzelfstandigde zich en werd manifest en zij verscheen voor Hem in de straling van zijn licht – dit is de kracht, die het al voorafging. Zij verscheen uit zijn denken, zij is de “Eerste Gedachte” (...) van het al. Dit is de allereerste gedachte, zijn evenbeeld. Zij werd de eerste mens, die is de maagdelijke geest, de androgyne (...) die voortkwam uit zijn eerste gedachte.’ Deze eerste hemelse mens is Christus, de ‘zelfverwekte’. Hij was, voor de wereld werd geschapen, want hij was de eerste emanatie van God, de eerste manifestatie van het goddelijke denken. Hij werd, zo staat er, uit het zwijgen van de onzichtbare God geboren. En uit hem, uit de zelfverwekte, ontstaat nu door het woord het al als de eerste volmaakte schepping. Deze eerste schepping, die ook wel ‘het pleroma’ of ‘de achttheid’ genoemd wordt, bestaat in overeenstemming met de onzichtbare God. Zij is vast met hem verbonden.

De creatie van de Sophia – wijsheid – is een kosmische geboorte, vergelijkbaar met de eerste Adam, die geestelijk en van het Licht is

© Fran Yeon

PISTIS, DE KRACHT VAN HET GELOOF De kracht van deze innerlijke verbintenis wordt in de Nag Hammadi-teksten pistis genoemd – geloof. Door het geloof – de pistis – is het oorspronkelijke schepsel aan zijn schepper gebonden. Het kan echter niet blijven bij deze oertoestand. Want het aan God gebonden geloof ontwikkelt in het aangezicht van Gods schepping vanuit zichzelf wijsheid. Het besef van Gods schepping leidt onvermijdelijk tot wijsheid! Uit de pistis komt derhalve in het verdere

verloop van de schepping als projectie de kracht van de wijsheid voort, sophia genaamd. Zo ontstaat de machtige kracht geloof-wijsheid, die in de teksten ‘Pistis Sophia’ wordt genoemd.

DE MICROKOSMISCHE PISTIS SOPHIA Het ontstaan van de Pistis Sophia vindt ook microkosmisch plaats. Wanneer een mens, die zoekt naar bevrijding uit onze sterfelijke en vergankelijke natuur, de roep van zijn hartenroos volgt, dan gaat hij de

weg van de ik-versterving. De ‘andere’ begint dan te groeien door het standvastige geloof, de pistis. Op de bepaalde tijd, als de andere bewustzijn verkrijgt, ontstaat daaruit zonder meer de nieuwe wijsheid: sophia. In de kandidaat zelf wordt dus door de herbelevending van de roos ook de microkosmische Pistis Sophia levend, de met het geloof verbonden wijsheid.

Dit moment houdt echter ook het tijdstip van de grote crisis in zich besloten. Wat zal de sophia doen, als zij zich van zichzelf bewust wordt? Blijft zij verbonden met haar gezelschap, de pistis, of niet? Blijft de wijsheid onder alle omstandigheden in de eenheid met de onzichtbare geest, of niet?

schichten. Zij wierp het ver van zich weg, weg uit haar verblijfplaats. (...) En zij gaf hem de naam “Jaldabaoth”. Dat is de “hoofdarchont”. Hij ontrok veel kracht aan zijn moeder, en hij zich van haar af, verliet de plaats van zijn oorsprong en nam andere regionen in bezit. Hij werd sterk en schiep voor zichzelf andere eonen uit licht, vuur en vlammen, die tot op heden nog bestaan.’

DE KRACHT MET DE LEEUWENKOP Jaldabaoth, de zoon van de Sophia (wijsheid), geboren uit haar eigengerechtigheid, is de kracht met de leeuwenkop, die naderhand uit de chaos van de duisternis onze wereld en de aardse mensheid vormde. Jaldabaoth

Toen hij dat zei, zondigde hij tegen alle onsterfelijken, die hem toegelaten en beschermd hadden

DE CRISIS VAN DE SOPHIA We lezen verder in Het geheime boek van Johannes: ‘Maar onze tweelingzuster Sophia dacht, omdat zij een eon is, een gedachte uit zichzelf, in de overpeinzing van de geest en voorkennis. Ze wilde haar evenbeeld uit zichzelf voortbrengen. De geest had zijn instemming niet gegeven, nog was er overeenstemming met het denken van haar gezelschap. ... Dit werk echter, dat in haar ontstond, openbaarde zich als onvolmaakt. Het was anders dan haar gestalte, want zij had het zonder haar gezelschap geschapen. (...)

En toen zij het zag, (dit resultaat) van haar wil, had het de gestalte van een draak en het gezicht van een leeuw. Zijn ogen waren als vurige bliksem-

is de oervader, de oudtestamentische God, van wie geschreven staat: ‘Zijn Geest zweefde over de wateren’. Deze wateren zijn in overeenstemming met de Nag Hammadi-geschriften op te vatten als de chaos van de duisternis.

De scheppingsgeschiedenis van het Oude Testament is derhalve de geschiedenis van de tweede schepping, die niet voortgekomen is uit de geest van de onzichtbare – uit het zwijgen – en ook niet uit het woord van zijn eerste emanatie – maar door de eigenzinnigheid van de van het geloof en daardoor van de geest afgescheiden Sophia.

Ook deze gang van zaken is een microkosmische realiteit. Hij voltrekt zich dagelijks in de mens, als

De geboorte van de 'aardse' Adam, de 'man van de wet' en van Eva, 'die aan Aphrodite (liefde) gewijd is. John Farleigh, 1939

en wees aan elk van hen een hemel toe. In Oorsprong van de Wereld lezen wij: 'Dit zijn de zeven machten van de zeven hemelen van de chaos'. En alle goden en hun engelen gaven hem lof en eer. Hij verheugde zich hierover in zijn hart en blufte voortdurend en sprak: 'Ik heb niemand nodig! Hij sprak: Ik ben God en er bestaat geen ander buiten mij! Maar toen hij dat zei, zondigde hij tegen alle onsterfelijken, die hem toegelaten en beschermd hadden.

Toen Pistis (geloof) de goddeloosheid van de hoogste heerser zag, werd zij toornig. Onzichtbaar sprak zij tot hem: "Je dwaalt, Samael!" Samael betekent 'blinde God'. Een onsterfelijke licht-mens existeert voor jou, die zich jullie boetseerwerk zal openbaren is jullie voorafgegaan. Hij zal je vertrappen als pottenbakkersklei. En jij zal met de jouwen afdalen naar je moeder, in de afgrond. Want met het einde van je werken zal al de onvolmaaktheid in de waarheid geopenbaard en opgelost worden. Zij zal vergaan en zijn als iets wat nooit geweest is.'

De oervader antwoordde: 'Als er iemand voor mij is, laat hij zich dan openbaren, zodat wij zijn licht kunnen aanschouwen!' Maar zie, onmiddellijk daarop kwam een licht uit de ogdoade (de achttheid) van boven dat alle hemelen van de aarde doorkliefde. Toen de oervader zag dat het licht prachtig was, verbaasde hij zich en schaamde zich diep. En in het licht dat verscheen,

het denken zonder de geest werkt! Op datzelfde moment is het denken gebonden aan de materie en scheidt eonen van deze natuur. Dat zien we overal in de wereld aan de 'leeuwenkoppige' gedachtescheppingen van de mensen. Maar het gaat er vooral om, dat wij dit wezen met de leeuwenkop, de schepping van de eigenzinnigheid, in onszelf ontmaskeren.

Hoe kan men dat doen? Wie helpt ons daarbij? In de Nag Hammadi-teksten vinden wij hierover een belangrijke sleutel.

DE ZONDEN VAN DE BLINDE GOD Jaldabaoth, zoon van de Pistis Sophia, verwekte zeven zonen

**Vol vreugde be-
groet de mens
de Lichtgeboor-
te. Koptische
sculptuur, vijfde
eeuw na Chr.**

openbaarde zich daarin een menselijke gestalte, van grote pracht. Niemand zag dit, behalve de oervader en de pronovia (verstand), die met hem was. Diens licht openbaarde zich aan alle machten van de hemel die daarover in grote beroering raakten.

Toen pronovia de engel zag, werd zij gegrepen door liefde voor hem. Maar hij haatte haar, omdat zij in de duisternis was. Pronovia verlangde er nu naar, hem te omhelzen, maar was daartoe niet in staat. Omdat zij haar liefde niet kon bevredigen, stortte zij haar licht (bloed) uit over de aarde. Vanaf die dag werd de engel “Licht-Adam” genoemd, wat betekent: de verlichte mens van bloed.’

HET BEELD VAN DEVOLMAAKTE MENS

Ook de mens wordt in zijn gevallenheid altijd weer ‘ontsteld’ door lichtimpulsen uit het goddelijke levensveld. Hij kan het daarin besloten beeld van de volmaakte mens niet zien, maar hij wordt door het licht ontsteld. Het verstand probeert dan het licht te vatten, maar kan dat niet. Daarom giet hij zijn liefde uit over de aarde.

Dat wil zeggen, dat hij de lichtimpulsen uit het oorspronkelijke levensveld ombuigt tot aardse

gedachtescheppingen. We keren nog een keer terug naar de Nag Hammadi-teksten. In de tekst wordt beschreven dat er nu naijver en afgunst ontstond onder de eonen, omdat zij moesten inzien, dat er een lichtmens was, die reeds voor hen bestond en een grotere macht bezat dan zij. Daarom besloot Jaldabaoth met behulp van de machten in de chaos, de heersers van de onvolmaaktheid, uit zichzelf mensen te scheppen naar het beeld, dat hij en de machten gezien hadden. Zij wilden het licht, waarop zij jaloers waren, daarin gevangen nemen. Zij schiepen menselijke lichamen uit de substantie van de duisternis als ‘een omheinde plaats voor het licht’ zoals het genoemd wordt. Dit was de stoffelijke mens. In *Oorsprong van de Wereld* staat: ‘Zijn lichaam (het lichaam van de stoffelijke mens dus) lijkt op hun lichaam, zijn oerbeeld echter is, zoals de mens, die hun verschenen was.’

Voor zij echter klaar waren, was de kracht Sophia Zoe (wijsheid-leven) hen vóór en schiep van haar kant een mens, die later de stoffelijke mens zou onderwijzen en hem uit de machten van de duisternis redden zou: de zielemens, die ook ‘hermafrodiet’ of ‘lerares des levens’ genoemd werd, dat is in het Hebreeuws: “Eva”

De kracht van de pistis, het geloof, verbindt als een onzichtbare zwaartekracht de roos des harten met de oorspronkelijke schepping

DE DRIE MANIFESTATIES VAN DE MENS Het oerbeeld van alle drie manifestaties van de mens (geestmens, zielenmens, stofmens) is dus de Licht-Adam, die uit de achtheid (de ogdoade), dat is de goddelijke schepping was neergedaald, om de heerser van de duisternis terecht te wijzen en de machten van de duisternis het goddelijke licht te tonen.

Het is de kracht van de Christus, die in onze wereld en in onze microkosmos neerdaalt, om onze microkosmische Jaldabaoth – het aurische zelf, de schepping van de eigenzinnigheid – aan te grijpen. De machten van de duisternis schiepen de stoffelijke mens, om het licht gevangen te nemen.

Maar door de zielenmens, de schepping van de Sophia Zoe, wordt de duisternis opgebroken en opgelost, en het beeld van de eerste, van de volmaakte mens zal zich weer openbaren.

Aldus kunnen we volkomen het laatste citaat uit de *Oorsprong van de Wereld* begrijpen:

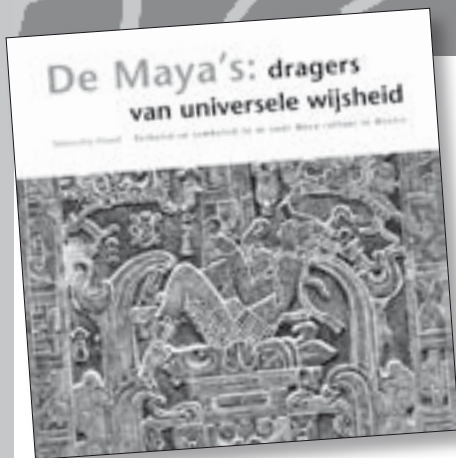
‘De eerste Adam, van het Licht nu, is geestelijk. Hij verscheen op de eerste dag. De tweede Adam is begiftigd met een ziel. Hij verscheen op de zesde dag, die aan Aphrodite is gewijd. De derde Adam is echter van de aarde, dat is de ‘Man van de Wet’.

‘Er zijn drie mensen(typen) en hun geslachten in de wereld tot aan het einde van de wereld: de spirituele van de eon, het bezielde ziel en het aardse. (...) Derhalve zijn er ook drie soorten van doop. De eerste is geestelijk, de tweede is door vuur, en de derde is door water.’

DE ERFENIS VAN DE LICHT-ADAM Als erfenis van de Licht-Adam, de geestelijke, de eerste mens bezit de stofgeboren mens een volstrekt geestelijk beginsel, de roos des harten. Het laatste overblijfsel van de geestmens in het midden van zijn microkosmos ‘stoort’ de aardse mens door zijn lichtimpulsen. Dit licht verontrust hem en zet hem aan tot zoeken. Er is een andere natuur dan deze sterfelijke — zo spreekt de stem van de Licht-Adam in het hart van de mens.

Waar is de weg daarheen? De kracht van de pistis, het geloof, verbindt, als een onzichtbare zwaartekracht het laatste overblijfsel van de geestmens met de oorspronkelijke schepping. Deze kracht uit de roos is het geloof, dat tot bevrijding leidt, het geloof, dat de ware sophia voortbrengt, het geloof, dat bergen verzet. De aardse mens kan zich in deemoed en offerbereidheid ten opzichte van het licht met deze kracht van het geloof in verbinding stellen. Dan zal ‘u geschiede naar uw geloof’ werkelijkheid voor hem worden ☸

De citaten zijn ontleend aan Nag Hammadi-geschriften *Oorsprong van de Wereld* pp. 390-413 en *Het geheime boek van Johannes (korte versie)*: pp. 458-482 Red. J. Slavenburg en W. Glaudemans. Ankh Hermes 2004 *Het Apokryphon van Johannes* is als aparte publicatie verkrijgbaar onder de titel: *Over de terugkeer tot de oorsprong*. Crystalserie no. 4, Rozekruis Pers, 1996

De Maya's: dragers van universele wijsheid

Verhalen en symboliek in
de oude Maya cultuur in Mexico

Natascha Zwaal

illustraties en layout: Dick Letema

Pb met flappen | 80 blz | € 15,- | bestelnr 1183

DE MAYA'S behoren tot de bekendste volkeren van Midden Amerika. Hun hoogontwikkelde cultuur is ondermeer bekend om zijn astronomie en tijdrekening. Hun ingenieuze architectuur uit zich in de vorm van tempels en piramiden die tot op de dag van vandaag te bezichtigen zijn. Veel raadselen zijn nog niet opgelost, zoals het mysterieuze balspel dat plaatsvond in de tempelsteden en om menselijke offers leek te vragen.

In dit boek neemt de auteur, die zelf lange tijd in het gebied van de Maya's woonde, ons mee op onderzoek naar de mysteriën van de Mayacultuur.

De rijkdom van hun kennis ligt besloten in verhalen, zoals de mystieke *Popol Vuh*, en in de bouwkunst, zoals die van de tempelsteden Chichen Itza en Palenque in Mexico. Aan de hand van talloze voorbeelden laat de auteur zien dat in de cultuur van de Maya's wetenschap, spiritualiteit en kunst hand in hand gingen.

Tevens worden linken gelegd met talloze andere grote culturen in de wereld. Hiermee laat de schrijfster zien dat de Maya's op hun eigen wijze en met een rijke symboliek dezelfde kernboodschap uitdroegen als alle grote scholen en leermeesters van alle tijden.

Aan de hand van prachtige getekende illustraties wordt de lezer ingewijd in de wijsheid van de Maya's die ook voor onze huidige tijd nog uiterst actueel is.

